

För de levandes skull

- en studie av Simrisgravfältet utifrån ett emotionellt perspektiv

**Institutionen för Arkeologi
och Antikens historia**

CD-uppsats i Arkeologi

Handledare: Mikael Dahlgren

Uppsatsförfattare: Sara Holm

HT 2006

Abstract

Denna uppsats handlar om studier av järnåldersvapengravars vapen och föremål i Sverige. Syftet med uppsatsen är att försöka utreda vad som nedlades i graven för vems skull, den döde eller för de efterlevande? Det som också ska utredas är om man kan levandegöra det material och de människor som har anknytning till graven genom att studera den och dess föremål ur ett mer emotionellt perspektiv.

Innehåll

Förord

1. Inledning...5

1.1. Presentation av ämnet och problemformulering...5

1.2. Forskningshistorik...6

1.3. Syfte och frågeställningar...9

1.4. Material...9

1.5. Metod...10

1.6. Avgränsningar ...11

1.7. Källkritik ...11

1.8. Disposition...12

2. Gravarna...13

2.1. Presentation av Simrisgravfältet...13

2.2. Gravarna som studeras...14

2.3. Jämförelser mellan gravarna...17

3. Diskussion om funktioner och intentioner i ritualen...20

4. Analys...27

4.1. Avspeglingar av funktioner och intentioner i gravgåvorna...27

5. Resultat...39

5.1. Slutsatser...39

5.2. Sammanfattning...46

6. Litteraturförteckning...48

Förord

Arbetet med denna uppsats har varit både givande och arbetsamt. För mig var det ett stort steg att skriva en C/D uppsats, uppgiften verkade mig övermäktig. Men med hjälp från lärare, vänner och familj så klarade jag av att ta mig an detta arbete som lärt mig mycket och gett mig lika mycket glädje som obeskrivliga känslor av panik.

Jag vill tacka alla som hjälpt mig och stötta mig genom skrivandet av denna uppsats. Tack till mina lärare och handledare.

Stort tack till Fanni Faegersten, världens bästa studievägledare och ett fantastiskt stöd för mig under den tid jag skrivigt min uppsats. Du är en klippa!

Tack till min älskade familj och mina underbara vänner som har stöttat mig och pluggat med mig och läst sida efter sida som jag skrivit. Tack för ert fantastiska stöd och er kärlek, utan er hade jag aldrig kommit så långt som jag gjort idag.

Tack för allt!

/Sara Holm

Lund 2006 - 12 - 13

Till Lena - min hamn i stormen

1. Inledning

Med denna uppsats hoppas jag kunna visa för läsaren att det är viktigt att göra sitt yttersta för att de människor och samhällen vi studerar inom arkeologin ska komma till liv igen. Enligt min uppfattning så finner jag det som om en del arkeologer när de studerar arkeologiska artefakter ibland glömmer bort att ta mer hänsyn till det mänskliga och känslomässiga som finns i dessa föremål. Därför vill jag ta upp detta ämne och försöka lägga ytterligare vikt på denna aspekt. Vikten av att levandegöra och försöka att tolka arkeologiskt material utifrån de forntida människornas känslomässiga perspektiv är oerhört viktigt om vi ska kunna ta tillvara på det som verkligen betyder något och vad dessa föremål verkligen betydde för dessa människor. Varför man gjorde som man gjorde med dessa. Detta kan man inte få fram genom att enbart fastslå exempelvis vad det är gjort av och hur gammalt det är, vi måste också ta modet till oss att faktiskt studera dessa föremål och människor ur ett mer känslomässigt perspektiv.

Om vi inte tar detta i beaktande så kommer den viktigaste delen av vår historia att gå förlorad – den emotionella delen.

1.1. Presentation av ämnet och problemformulering

Jag har valt att undersöka gravar, speciellt vapengravar, från romersk järnålder från Simrisgravfältet i Skåne och de relationer som berör både den döde och de efterlevande. Jag anser att vår nutida syn att se på förhistoriska gravar inte riktigt har behandlats som det ska. För det mesta ser man graven ur en synvinkel som enbart inriktar sig på den döde, när man istället kan inrikta sig inte bara på den begravde utan också på dem som faktiskt begravde denna individ, vad dessa kanske kände och tänkte. Varför lade de ner vissa föremål tillsammans med den döde? Jag vill också se närmare på skeendet runt om gravarna och gravfältet; begravningsritualer, samhället runt om gravarna när det gäller politik, skillnader mellan regioner, makt, hierarki och social struktur.

Bakgrunden till att jag vill ta upp detta ämne är att jag hyser ett stort intresse för att försöka föra fram människorna som levde i forntiden i ljuset och tydliggöra deras intentioner.

Genom att försöka gräva djupare i tolkningarna av till exempel gravar, kan man förhoppningsvis få fram en mer levande och mänsklig bild av både samtidens människor och arkeologin idag.

1.2. Forskningshistorik

Den tidigare forskning och de landvinningar som gjorts inom denna del av arkeologin är många och har givit mig inspiration och idéer till mina frågeställningar och arbetet med min uppsats.

Den arkeologi som inspirerat mig är post-processuell arkeologi. Inom denna gren ser man vikten av symboliska och kognitiva aspekter i forntida samhällen och i det arkeologiska materialet (Renfrew, 2004: 17). Man undviker att, som inom den processuella arkeologin, lägga för stor vikt på det "naturvetenskapliga" sättet att studera arkeologiskt material på. Inom den post - processuella arkeologins olika tankesätt är det viktigast att föra fram individens personliga upplevelser av material eller landskap som finns omkring denne.

Post-processuellt tankesätt kan man se i Neo-Wessex skolan hos brittiska arkeologer. Denna inriktning går ut på att lägga tyngd på upplevelsen som individen får när denne rör sig i landskapet och bland monument och att då ta fasta på hur dennes handlingar och trosföreställningar formas av dessa upplevelser. Detta leder till att nya typer av sociala relationer skapas (Renfrew, 2004: 203). Detta är också något som appliceras i landskapsarkeologi och som varit användbart för mig i mitt eget arbete.

Som sagt är landskapsarkeologi ett gott exempel där denna metod, samt andra, tillämpas på ett landskap för att föra fram en mer individuell och känslomässig anknytning till hur ett landskap formats av människor genom tiderna (Renfrew, 2004:44).

Christopher Tilleys landskapsstudier har också varit en föregångare och ett försök att ta fram känslor och människors intentioner bakom olika företeelser och föremål i landskapet. Tilley har applicerat dessa tankar på landskapsarkeologin och hans arbete har givit mig inspiration och perspektiv när det gäller mina egna studier.

Tilley vill i ett av sina verk; "A phenomenology of landscape" undersöka varför speciella platser i landskapet valdes för boplatser och platser där man reste monument. Han vill också belysa symbolik i tolkandet och perceptionen av landskapet och det sociala minnets roll i valet av platser i landskapet (Tilley, 1994:1f.).

Jag ansluter mig till den post-processuella sättet att närma sig ett arkeologiskt material. Tilley är ett mycket bra exempel på hur man kan göra detta. Han använder sig också av fenomenologiska metoder där han belyser och studerar förståelsen och beskrivningen av föremål och/eller företeelser så som de upplevs av någon/något. Självt använder jag mig av en form av fenomenologiskt perspektiv för att besvara mina frågeställningar och Tilleys arbete är en av de grunder och inspirationskällor som jag har till denna uppsats.

Tilley har också tagit sig an hållristningar i Sverige där han har läst och tolkat ristningarna som symboler eller delar av en sammanhängande text. Han tar upp vad denna kan ha betytt för de människor som skapade dem och för alla andra som var samtida med dem (Renfrew, 2004:426). Detta är något mycket imponerande och som banar väg för ett nytt sätt att tänka och att uppfatta ett arkeologiskt material anser jag.

Ett sätt att tänka på som jag vänder mig helt emot är den processuella arkeologin som jag anser ha ett alldeles för "naturvetenskapligt" inriktat perspektiv på hur man ska studera och ta till sig ett arkeologiskt material eller en plats.

Något som också inspirerat mig att skriva denna uppsats är synen som vissa arkeologer har på vikten av tankar och känslor. Lewis Binford, ett stort namn inom processuell arkeologi, ansåg att det inte är nödvändigt att beakta vad människor tänkte och kände i forntiden. Han menar att det är handlingar och inte tankar från människor som uttrycker sig i det arkeologiska materialet (Renfrew, 2004:394).

Detta håller jag absolut inte med om. I min uppfattning utför inte en människa handlingar utan att ha en tanke bakom dem. Endast de mest primära av våra behov utförs möjligen mer av instinkt än med några speciella tankar eller känslor bakom. Men när det gäller handlingar som leder till att skapa ett arkeologiskt material anser jag att det finns många viktiga tankar bakom dem som man borde ta i beaktande.

Processuell arkeologi har kritiserats för att ha varit för naturvetenskaplig och mekanisk, den lämnar individen utanför helt enkelt (Renfrew, 2004:487). Detta är något som jag vill se en ändring i. Jag sällar mig därför till de post-processuella arkeologer före mig och hoppas att det processuella tankesättet kommer att tonas ner eftersom det enligt mig utelämnar själva människan som för oss arkeologer har huvudrollen i det arbete vi gör med att föra fram det förflutna och våra förfäder vars ansträngningar och landvinningar har tagit oss så här långt, både på gott och ont.

En annan arkeolog som arbetat med att levandegöra det arkeologiska materialet är Björn Nilsson. I hans avhandling "Tingens och tankarnas landskap" studerar han de materiella spåren efter och omkring människor i det förflutna. Han tar upp möjligheter och metoder att beskriva hur människan har "umgåtts" med naturen. Avhandlingen tar upp arkeologiska metoder och teorier som gör det möjligt att närma sig människans tidiga "umgänge" med naturen på ett humanistiskt vis. Nilsson undersöker människans förhållande till den fysiska omgivningen utifrån kulturella och sociala utgångspunkter. Nilsson vill bland annat komma fram till vad arkeologin utifrån materiella spår kan berätta om förflutna "naturumgängen".

Nilsson söker en fördjupning och en inspiration i det humanistiska och konstnärliga istället för att söka den i det "naturvetenskapliga" (Nilsson, 2003:15ff.).

Detta är också något som jag själv på ett vis gör i min egen uppsats. Jag lägger kanske lite mer vikt på just det humanistiska och känslomässiga i ett direkt arkeologiskt material än vad Nilsson gör men mitt sätt att angripa mina frågeställningar har inspirerats av Nilssons metoder.

Många sensationella fynd har gjorts i arkeologins historia. Exempel på dessa är Bockstensmannen, Tollundmannen och Ötzi, ismannen. Dessa upptäckter har lett till att man kommit mycket närmare den individuella människan från forntiden. Studierna av deras välbevarade kvarlevor och ägodelar har lett till diskussioner om vilka tankar och känslor som funnits hos och bakom både föremålen och den avlidne och hans situation. Tal om offer och mord som dödsorsak har också lett till att man får en lite mer dramatisk och färgstark bild av hur människor under forntiden levde, tänkte och handlade.

Colin Renfrew och Paul Bahn är två andra arkeologer som i boken "Archaeology: Theories, practice and methods" försöker belysa tankar och känslor som människor i det förflutna har haft. Trots att Renfrew är en processualist har han försökt studera och ta fram känslor och tankar och i min mening är boken mycket bra. Också symbolism, religion och konst tas upp vilket gör att verket får ytterligare en starkare humanistisk inriktning. Också detta har inspirerat mig i mitt arbete med min uppsats.

Andra idémässiga bakgrunder till min uppsats är framför allt Berta Stjernquists *Simris – On Cultural Connections of Scania in the Roman Iron Age* (1955) som jag kommer att använda mig mycket av, speciellt när det kommer till vilka gravar jag valt att studera, Påvel Nicklassons avhandling *Svärdet ljuger inte* (1997) om vapenfynd från äldre järnålder har också stor betydelse för min idémässiga bakgrund. I den tas många rika vapengravar upp och beskrivs detaljrikt i fråga om materialet.

Annan betydelsefull forskning är Anders Kaliffs arbeten *Brandgravskick och föreställningsvärld* (1992) samt *Grav och kultplats* (1997), vilka tar upp järnåldersgravar och hur ritualer kan ha gått till och vilken betydelse de haft. Gravgåvornas betydelse för att tolka gravar och även gravskicketets betydelse behandlas också. Även Heinrich Härkes artikel i *Burial & Society* (1997), som tar upp hur gravmaterialet återspeglar samhället och hur det kan kopplas till olika faktorer och händelser i samhället. Bertil Helgessons *Järnålderns Skåne* (2002) är en relativt nyutkommen publikation som har varit viktig för mina studier på grund av den fina och välstrukturerade bild som hans verk ger av järnålderssamhället i Sverige.

1.3. Syfte och frågeställningar

Huvudsyftet med denna uppsats är att försöka dra slutsatser om huruvida gravgåvor, speciellt från vapengravar, under romersk järnålder har lagts ner enkom för den dödes skull eller om detta också varit för de efterlevandes skull.

Det är även ett syfte att försöka visa en mer levande och känslomässig sida av detta material och att försöka anknyta det tankemässigt till människorna som både tillverkade, använde och begravde olika vapenföremål tillsammans med en avliden släkting eller vän.

Företeelser runt gravarna som exempelvis ritual, makt och social struktur är väsentliga faktorer. Därför vill jag också försöka komma fram till hur man bäst kan nå dessa fakta genom att studera det arkeologiska materialet. Ett användbart sätt, enligt min uppfattning, kan vara att studera funktioner och intentioner med gravgåvorna och om det finns något som förändrar deras betydelse när de nedlagts i gravar.

Studien utgår från följande frågeställningar:

- Kan man genom att studera gåvorna i vapengravar komma det dåtida samhällets känslomässiga värderingar närmare?
- Hur kan man gå tillväga arkeologiskt för att få fram hur dåtidens människor tänkte och handlade?
- Vilka funktioner och intentioner avspeglas i gravgåvorna?

1.4. Material

Det material som jag använder mig av är först och främst litterärt. Jag har studerat avhandlingar, rapporter och andra skrifter som behandlar ämnet Simrisgravfältet, gravar från romersk järnålder samt diverse publikationer som tar upp gravritualer och deras funktioner och intentioner.

Främst har jag lagt fokus på gravgåvorna och deras funktioner och intentioner de haft som gravgåvor, om detta har förändrats när de blev gravgåvor. Jag har också jämfört gravarna med varandra för att få fram skillnader och likheter.

Jag har givit studien en dimension genom att studera samhället kring gravarna, det religiösa, sociala och politiska livet. Jag anser att gravar i viss mån är en slags omvänd spegelbild av hur de levandes samhälle såg ut under den tid som gravarna skapades. Därför

kan man genom att knyta de levandes värld samman med de dödas få fram en god bild om vad saker och ting betydde.

1.5. Metod

Jag använder mig av en kvalitativ metod där materialets kvalitet och karaktär är det viktigaste för min uppsats. Jag nyttjar en form av post-processuell metod som till exempel Christopher Tilley använt sig av i sina senare verk. Jag omformar hans metod en aning och tar inte upp hur olika sociala grupper idag tolkar det material som jag valt från Simris. Dock tar jag fasta på att applicera mina egna insikter på materialet och genom detta försöka föra fram vad för slags funktioner och intentioner (däribland emotionella) som finns i materialet.

Jag använder mig också av en fenomenologisk metod där jag belyser och studerar förståelsen och beskrivningen av föremål så som de upplevs av någon. Jag försöker helt enkelt att föra fram vilka funktioner och intentioner som funnits bakom materialet eller företeelsen, detta kan vara till exempel en gravritual eller en gravgåva.

Ett humanistiskt tankesätt och synvinkel är en stor del av mina metoder. Jag söker mer inspiration i det humanistiska och känslomässiga eller konstnärliga än vad jag gör i naturvetenskapen som processualisterna gör. Idén till denna metod har jag fått från Nilssons avhandling "Tingens och tankarnas landskap".

Jag använder också en hermeneutisk metod, alltså en tolkande arkeologisk metod. Jag tolkar materialet som jag valt ut från Simris ur ett mer emotionellt perspektiv. Jag tar även i beaktande forntidens människors tankar och intentioner med de föremål som de skapat och placerat i ett visst sammanhang. I detta fallet gäller det gravgåvor.

En annan metod jag använt mig av är att studera gravritualernas funktioner och intentioner och koppla dessa till gravgåvornas funktioner och intentioner och vilken del de spelat i ritualen.

Jag har alltså studerat materialet genom metoden att använda tidigare forskning och teorier som bas och sedan genom att dels jämföra gravarna med varandra och att studera samhället runt dem försökt få fram vilka tankar som funnits bakom föremålen i gravarna och vilka tankar som funnits bakom deras placering och kombination med andra föremål samt den funktion och intention den kan ha haft som gravgåvor.

Jag vill påpeka att jag inte lägger några könsrelaterade aspekter på individerna i gravarna eftersom jag inte osteologiskt kan fastställa vilket kön dessa har.

1.6. Avgränsningar

De avgränsningar som jag gjort för denna uppsats är att endast hålla mig till några speciellt utvalda gravar från ett utvalt gravfält och studera dess källmaterial. Jag har också valt att inrikta mig på romersk järnålder (0 – 400 e. Kr.). När det gäller de geografiska avgränsningarna är de lagda till ett gravfält; Simris (Simris socken) i östra Skåne.

Jag har valt ut 40 gravar att studera. Varför just dessa är de bästa för mina syften anser jag vara för att de innehåller ett rikt fyndmaterial både i form av vapen och övriga föremål. Skälet till att jag begränsar mig till 40 gravar (de gravar på Simrisgravfältet som är från romersk järnålder) är för att jag anser att detta är ett tillräckligt antal för min specifika undersökning och eftersom det gav mig en bättre chans att studera dem mer ingående.

1.7. Källkritik

Jag har valt att begränsa min undersökning till romersk järnålder. Jag har dessutom begränsat mitt undersökningsmaterial till 40 enskilda gravar. Eftersom jag vill ta fram de emotionella aspekterna i arkeologin och förhoppningsvis illustrera att man möjligtvis kan binda samman arkeologiskt material med dåtida mänskliga känslor, anser jag att det räcker med att studera ett begränsat antal.

Jag är medveten om att denna uppsats kommer att färgas av mina egna åsikter och tolkningar av detta material, men det anser jag vara en viktig del av en arkeologs arbete: att försöka applicera känslor på materialet och att försöka leva sig in i de tankar och känslor som järnålderns människor lämnat efter sig.

Hur ska jag då undvika att denna uppsats bara kommer att handla om mina tankar och känslor? Genom att basera min uppsats på tidigare vetenskapliga teorier och att som bas till min undersökning använda mig av etablerade vetenskapliga teorier och metoder. Jag använder mig av etablerade forskares resultat och studier i ämnet som en bas för mina undersökningar för att ge dem en vetenskaplig tyngd.

1.8. Disposition

I inledningen tar jag upp mina metoder, frågeställningar och källorna till min inspiration. I kapitel 2 beskrivs Simrisgravfältets historia och bakgrund. Här finns också en tabell över de gravar jag studerat. En jämförelse görs också av gravarna i detta kapitel.

I kapitel 3 skriver jag om funktioner och intentioner i gravritualerna. I kapitel 4 finns min analys över materialet på Simris som jag valt ut. Och slutligen, i kapitel 5 följer mina resultat och slutsatser.

Varje del av uppsatsen kan läsas för sig om så önskas. Om enbart intresse finns för ritualer kan man utan problem enbart läsa kapitel 3. Om man vill ta del av hur jag applicerat mina metoder på materialet från Simris är kapitel 4 bäst att läsa. Vill man bara veta vilka sorts metoder jag brukat räcker det med att läsa inledningen.

2. Gravarna

2.1. Presentation av Simrisgravfältet

Simrisgravfältet ligger i Simris socken i sydöstra Skåne. Det har brukats som gravfält under både brons - och järnåldern. Under järnåldern har fältet använts från omkring 100 – 300 e. Kr, den äldsta graven från järnåldern är från 100-talet e. Kr. (Stjernquist 1955: 30ff ; Nicklasson 1997:92).

Gravfältet ligger cirka 750 meter nordväst om Simris kyrka. Jorden har varit betesmark sen långt tillbaka. Jordbruk har även bedrivits sporadiskt på området. Man har funnit spår efter förhistoriskt jordbruk på platsen. Humusen är mörk till färgen vilket tyder på att det finns någon form av kulturlager. Man har funnit artefakter i området runt gravfältet som härrör från sten -, brons - och järnålder. De gravar som grävts ut är både från brons - och järnålder (Stjernquist 1955: 5).

102 gravar undersöktes 1949 – 51 och ytterligare två under 1972. Simris är det enda fastlandsgravfältet i Sverige som kan mäta sig med de rika danska och germanska gravfälten på kontinenten (Nicklasson 1997: 95).

Karta över Skåne.

Källa:

<http://kartor.eniro.se/query?mop=mc&what=map&mapstate=1%3B1562200%3B6899163&map.x=199&map.y=378>

Karta över en del av Skånes östra kustlinje

Källa:

<http://kartor.eniro.se/query?mop=mc&what=map&mapstate=1%3B1562200%3B6899163&map.x=199&map.y=378>

2.2. Gravarna som studeras

Jag har valt ett antal gravar från Simrisgravfältet i Skåne som jag tänkt studera mer ingående i fråga om materialet som finns i dem. Varför jag just valt dessa gravar är för att de har ett rikt material och för att jag personligen ansåg att de var mycket intressanta både när det gäller material och vilken period de kommer från. Dessa gravar kommer att föra mina frågeställningar framåt eftersom de har ett sådant fint material och dels eftersom de redan har studerats ingående och därför kan jag använda dessa tidigare studier som bas för mina egna undersökningar. De gravar som jag valt är som följer:

Tabell över de gravar jag studerat

Grav nr	Gravskick	Period	Gravtyp	Innehåll
1	Inhumation	Romersk järnålder	Vapengrav	Ett eneggat svärd av järn. Övriga gåvor var ett spänne av järn, beslag av järn och ett beslag av brons
2	Kremationsgrav /Brandgrav	Romersk järnålder	Grav	Brända ben samt en hartstättningsring
3	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	Tre bitar av keramik
4	Kremation /Brandgrav	Romersk järnålder	Grav	Fem bitar keramik, brända ben samt kol
5	Kremation /Brandgrav	Romersk järnålder	Grav	Två bitar keramik, fragment från brända ben, brända ben samt kol
7	Inhumation	Romersk	Grav	En keramik bit; en del av ett öra samt en

		järnålder		brons bit
8	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	En keramik bit av fin keramik samt keramik bitar av sämre kvalitet
9	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	Gångjärn av järn, tre järnfragment samt tre bitar bränt ben
10	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	Rester av ett läderbälte, järnspännen, spänne med silver, bältändespänne av järn med silver, lång nål av järn med trähandtag, kniv av järn, keramik skärvor samt mänskliga kvarlevor
11	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	Tre stycken keramikskärvor
12	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	Mänskliga kvarlevor
18	Inhumation	Romersk järnålder	Vapengrav	En kruka, lövformade pilspetsar, fragment av kam, brons gångjärn och tänder
19	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	Brosch av silver, tre fibulor av brons, spänne av järn, kniv av järn, hartstättningsring, fragment av en kam, fragment av läder och järn, rester av textilier samt mänskliga kvarlevor
21	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	En kruka med handtag (finkeramisk), nål av järn, fragment av en kam, kniv av järn samt mänskliga kvarlevor
22	Kremation /Brandgrav	Romersk järnålder	Grav	Övre delen av en kanna, en skål, brons fibula samt bränt ben
25	Uppgrävd	Romersk järnålder	Grav	Två tunna silver ringar, två bitar silver, brons spiral, tre fragment av järn
26	Kremation /Brandgrav	Romersk järnålder	Grav	Två tunna silver ringar, två bitar silver, brons spiral, tre fragment av järn
27	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	En ring av järn, lång nål av järn med trähandtag, hartstättningsringar ca 10, kruka (finkeramik), två fragmentariska krukor (finkeramik), bärnstenspärla, fragment av läder samt tänder
28	Kremation /Brandgrav	Romersk järnålder	Grav	Järnfragment av en nål (skadade av eld). 5 bitar keramik, kol samt bränt ben
30	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	En kam av ben, kniv av järn med spår av trähandtag, kniv av järn (väldigt fragmentarisk) med spår av trähandtag, kruka (grovkeramik), kruka (finkeramik) samt mänskliga kvarlevor

41	Inhumation	Äldre Romersk järnålder	Vapengrav	Ett tveeggat svärd, spjut- och lansspetsar och sporrar. Det fanns även en sköld som var tillverkad av något organiskt material och som var utan sköldbuckla eller ett handtag av metall. Denna var målad i blått och även i rött. Det kan även sägas att denna sköld var den enda av sitt slag på hela det undersökta gravfältet. De övriga föremålen var: 58 spelbrickor, fyra kärl av keramik, en hartstättningsring och beslag (troligen till ett slags skrin), en djurfäll, tre pärlor av glas och en kniv. Denna grav var även anlagd i en träkista och är en av de rikaste på hela gravfältet
42	Kremation /Brandgrav	Romersk järnålder	Grav	8 st. keramik bitar, del av bronsnål från fibula samt bränt ben
45	Inhumation	Romersk järnålder	Vapengrav	Spjutspets och lansspets av järn, kam av ben, gångjärn av järn, två krukor (finkeramik) samt mänskliga kvarlevor
46	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	En kniv av järn, två broscher av brons, enkel nål av brons, fragment av liknande nål, liten keramik mugg samt mänskliga kvarlevor
47	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	Krage av silver, fibula av silver (dekorerad), fibula av silver (odekorerad), fibula av brons, fibula av brons (lite fragmentarisk), nål av silver, sex runda och tre avlånga pärlor av bärnsten, tretton med bladguld, tre cylindriska av blått glas, fem små platta av blått glas, en rund av mörk glas, hängen (fragment) av bly och tenn, kniv av järn, fragment av kam, bältändeslag av silver, två krukor (finkeramik), spänne av järn samt mänskliga kvarlevor
54	Inhumation	Äldre Romersk järnålder	Vapengrav	Ett tveeggat svärd, lans- och spjutspetsar och sköld. De övriga föremålen var en kam, sölja, två guld och två silverfingerringar, tre keramikkarl, 56 spelbrickor med spelbräde, kniv, rem delar och ben av gris. Något speciellt var att i den dödes mun låg det en bärnsten instoppad
55	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	Bältespännen, hartstättningsring, kam av ben, tre krukor (finkeramik) samt mänskliga kvarlevor

56	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	En kruka (finkeramik) samt mänskliga kvarlevor
59	Kremation /Brandgrav	Romersk järnålder	Grav	8 st. keramikskärvor, bränt ben samt kol
72	Kremation /Brandgrav	Romersk järnålder	Grav	En kruka (finkeramik) samt bränt ben
77	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	Ett spänne av järn, kniv av järn, två nålar av järn, två fibulor av järn, träfragment med litet bronsspänne samt tandemalj
81	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	Innehöll tänder
83	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	Två bitar brons, kruka (finkeramik) två krukor gjorda av sämre lera, 10 st. keramik bitar, en bit harts, snäckor och ben samt skelett av ett barn
84	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	Två bronsfibulor samt flertal keramik bitar från fyllningen
87	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	En kruka (finkeramik), en kam, 2 st. revben (får/get) samt mänskliga kvarlevor
88	Inhumation	Romersk järnålder	Vapengrav	Fibula av silver, hartstättningsring, sköldbuckla av järn, handtag från sköld, bindning från sköld (av två böjda järnplattor), lansspets, spjutspets, kruka (hårdkeramik), kruka (finkeramik) samt mänskliga kvarlevor
89	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	Spänne av järn, kniv av järn, halv kam, en krossad kruka samt mänskliga kvarlevor
90	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	Fyra fragment av järn, kniv av järn, kruka i dåligt skick, krossad kruka samt mänskliga kvarlevor
96	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	Mänskliga kvarlevor
100	Inhumation	Romersk järnålder	Grav	Halskrage av silver, 2 st. fibulor av silver, 2 brons nålar, kruka (skadad eller av dålig kvalitet), läderfragment samt mänskliga kvarlevor

Tabell 1: (Alla gravar utom 41 & 54: Stjernquist, 1955: 6ff.; Nicklasson 1997:95).

2.3. Jämförelser mellan gravarna

Hos dessa gravar kan man finna många skillnader som kan hjälpa till i tolkningen för att få fram tankar och känslor som folk under järnåldern hade när de anlade gravarna. Genom att titta på Simrisgravfältet och dess gravar så kan man kanske genom jämförelser komma närmare det mänskliga i denna fråga.

Det finns totalt 40 gravar från romersk järnålder på detta fält. 30 av dessa är inhumationer/jordbegravningar och 9 är brandgravar/kremation. En grav är uppgrävd eller störd på ett eller annat sätt. Här framgår det med tydlighet att det vanligaste gravskicket är inhumation under denna period av järnåldern (Stjernquist 1955:6ff.).

Detta kan bero på många saker, kanske att den religiösa övertygelsen eller hur man framförde riterna vid begravningen hade ändrats. Eller så kanske det helt enkelt kan ha varit för praktiska skäl som till exempel att man hade brist på bränsle till de stora kremationsbålen som krävs för att kremera en människa. Området kanske hade en begränsad tillgång på skog.

Av de 40 gravarna innehöll 6 vapen, 9 endast knivar och 25 utan varken vapen eller kniv (Stjernquist 1955: 6ff.).

Att det bara fanns 6 vapengravar tyder säkerligen på att de som blivit begravda i dessa gravar tillhörde en speciell grupp eller hade något annat särskilt skäl att bli så särbehandlade i fråga om gravgåvor.

Knivarna i de andra 9 gravarna utan andra former av vapen kanske hade en speciell symbolisk mening. En kniv var säkerligen ett viktigt redskap men alla hade säkert inte tillgång till den. Kanske var det så att ungdomar, kanske söner till krigare som dog tidigt fick knivar som gravgåvor för att visa att de var aspirerande krigare men aldrig hann dit innan de avled. Kanske var kniven det första som en ung man fick av sin far innan han presenterades för andra och mer avancerade vapen.

De övriga 25 gravarna har kanske varit människor som haft en annan sysselsättning eller en annan social ställning eller annan könstillhörighet.

Vapengravarna betraktas som rika på grund av vapnen, smycken och andra föremål som det var dyrt att tillverka. Det finns självklart gravar utan vapen som betraktas som rika. Enligt mig finns det 12 gravar på gravfältet som innehåller en rikedom utan att innehålla vapen. Dessa är gravarna nr. 10, 19, 21, 22, 27, 30, 46, 47, 77, 89, 90 och 100. En av dessa är en brandgrav/kremation (Stjernquist, 1955:6ff).

Jag baserar att de är rika gravar på det faktum att de innehåller metall av någon form som till exempel i smycken eller knivar. Kanske är det så att rika kvinnor av fin familj eller som var hustrur till krigare också begravdes med vackra gåvor för att understryka deras status och vilken familj de tillhörde.

3 av gravarna på fältet är fyndtomma. De innehåller endast mänskliga kvarlevor (Stjernquist, 1955:6ff). Kanske är det så att de var så fattiga så att de efterlevande inte kunde ge några gravgåvor eller så kanske det var så att de var slavar eller del av en annan social grupp som inte hade hög status och därför fick de inte några gravgåvor med sig. Det kanske

till och med var så att dessa personer hade en religiös övertygelse som förbjöd gravgåvor eller de kanske var speciella, kanske överstepräster eller liknande som inte skulle äga något i livet eller i döden.

Dessa jämförelser kan ge hjälp till att tolka dessa gravar utifrån ett känslomässigare perspektiv så att känslor och tankar, funktioner och intentioner kommer fram i ljuset och gör det hela lite mer levande.

Mina jämförelser av gravarna är ofta mycket lika de som bland annat Stjernquist och Nicklasson gör. Det begränsade antalet vapengravar kan som sagt tyda på att det fanns en liten vapenbärande elit i samhället. Stjernquist tolkar inte det arkeologiska materialet i etniska termer med kulturer och kulturgrupper i fokus. Det sätt hon arbetar leder till genomforskade och detaljerade studier av materialet och goda genomgångar av referensmaterialet och fynden. Detta leder dock till en viss motvilja till att ta ställning till vad fynden kan representera eller betyda. Den mänskliga funktionen står inte i centrum på samma vis (Nicklasson, 1997: 92).

Stjernquists tolkningar av dessa gravar är enligt min uppfattning väldigt teoretiska. Hennes avhandling skapar en mycket god överblick av materialet och beskriver det oerhört noga. Stjernquists teorier är enligt min uppfattning mer inriktade på att studera det teoretiska i materialet med en väldigt ”materialistisk” inriktning. Hon studerar materialet för materialets skull och går mer in för att göra en beskrivande analys av det. Jag själv vill fokusera på vad som ligger bakom materialet, det vill säga vad de människor som skapade föremålen och som placerade dem i ett speciellt sammanhang hade för tankar.

3. Diskussion om funktioner och intentioner i ritualen

I detta kapitel kommer jag att diskutera de funktioner och intentioner som tycks ha funnits i ritualerna som den forntida människan praktiserade kring begravningen av sina döda.

Vad gäller funktion och intention med gravarnas ritualer, innehåll och utformning (detta kommer att diskuteras i analysen) så har jag fått inspiration från Härkes *The Nature of Burial Data* (1997) fast jag kommer dock inte att använda begreppen på exakt samma sätt som Härke gör. Jag använder uttrycket funktion när jag syftar på till exempel vad gravgåvorna använts som av de levande och hur det kan tänkas ha ändrats när de skulle användas av de döda. Begreppet intention använder jag när jag syftar på vilket syfte eller vilka tankar man har haft bakom att göra just ett speciellt föremål till gravgåva och varför man behandlat dem som man gjort.

Ritualer är, enligt min uppfattning, något som verkligen uttrycker känslor eftersom man går till väga på ett speciellt sätt när man begraver en människa. Man ber böner, skänker gåvor och smyckar den döde etcetera, detta istället för att gräva en grop och slänga ner den avlidne i denna utan vare sig avsked eller något annat. En ritual är ett sätt för de sörjande att uttrycka sin sorg och en hjälp för dem att sedan gå vidare, precis som våra begravningar i kyrkor är idag.

Ritualer omkring begravningar är ofta fyllda av starka känslor, kopplas samman med det övernaturliga, med ceremonier av olika slag och något som bryter banden. Begravningsritualerna berör alla i samhället där någon dött. Det kan vara allt från att förbereda den dödes kläder, dennes grav till att kanske till och med offra en människa. Ritualerna öppnar också dörrar till andevärldar, gudar, mystik, förfäder och meningen med livet och döden. Men de har också en stark politisk klang genom sin förmåga att göra en persons eller en släkts sociala status legitim. Begravningsritualer kan också bevara gamla traditioner i form av sorgedräkter, gravskick och liknande. Emellertid förändras samhället runt omkring. Lite av dessa ritualer bevaras för andra generationer att se i själva graven och det blir på så sätt en stillastående bild av vad som hände just i det ögonblicket och det blir en fantastisk källa till kunskap (Parker Pearson 2000: 194f.).

Begravningsritualen under järnåldern kan bland annat tänkas ha varit knuten till jordbrukscykeln och solens rörelser genom året. Begravningen sågs som en cykel liksom jordbrukscykeln. Som ett frö som sås på rätt sätt och som växer upp till en planta som sedan kan ge mer frön så blir cykeln obruten. Detta tankesätt kan ha varit mycket viktigt under

järnåldern, speciellt när det gäller begravningen. Man såg på livet på samma vis som på jordbrukscykeln och man såg människan som ett frö. Livet och döden var en del av en cykel där begravningen var en viktig del som hjälpte till att föra den döde vidare i cykeln precis som när man sådde och skördade ett frö (Bradley 2005: 168f.).

Olika sätt att begrava sina döda var också en del av ritualen. I England begravdes de döda oftast i lagergröpar för säd. Valet av denna plats var något som gav en god symbol av död och återuppståndelse som fanns i jordbrukscykeln. Fröet begravs i jorden efter skörden och på våren kommer det tillbaka till livet igen. Även kropparnas placering ger en antydning till detta. Kropparna ligger i fosterställning på vänstra sidan och med huvudet mot norr. De låg med ansiktet mot den uppgående solen. Här ser man ytterligare en koppling mellan de döda och årstidernas skiftning i begravningsritualen (Bradley 2005: 170.).

Olika gravgåvor kunde också knytas till denna tro. Skäror har hittats i gravar i Skandinavien, till exempel i Skåne. För det mesta låg dessa i kvinnogravar. Dessa skäror kunde också vara offergåvor i andra fall, man tros ha offrat till fertilitetsgudinnor (Bradley 2005: 172f.). Att man lade ner jordbruksredskap i gravarna kan kanske kopplas till jordbrukscykeln. Denna ritual kanske hade funktionen att föra den döde fram i cykeln av liv och död. Kanske var skärorna ett sätt att tillkalla fertilitetsgudinnornas hjälp för att assistera den döde rätt i eftervärlden?

En av gravritualens funktioner kan ha varit en slags dialog mellan familjen/den döde och gudarna eller andra högre makter (Kaliff 1997: 11). Självklart har det säkert funnits ett behov för de efterlevande att få en slags kontakt med den högre makten/makterna som kommer att ta hand om deras döda familjemedlem så att de kan känna sig säkra med att den döde blir väl omhändertagen efter döden. Ett bra avsked är något som den döde och de efterlevande säkerligen behövde. En begravningsritual är som ett avsked och även ett sätt att förvissa sig om att den döde får en bra början i efterlivet. Precis så är det idag för många av oss när vi begraver våra döda släktingar.

En annan funktion som man kan tillskriva gravritualen, eller rituella handlingar över huvudtaget, är att de har en funktion som består i att påverka samhället omkring sig. En ritual har sociala konsekvenser i och med att den på ett eller annat sätt påverkar samhället och de människor som lever i det (Habbe 2005: 51).

Ett annat tankesätt som påverkade gravritualernas funktioner och intentioner var tron att den döde levde kvar i graven, att graven blev som ett hem för den avlidne och denne kom att kallas för ”högbo”. Om så var fallet var det viktigt att se till att den döde hade allt han/hon behövde med sig i graven. Detta kunde vara till exempel mat och kläder men även föremål

som exempelvis vapen eller liknande som signalerade deras status och sociala tillhörighet. Vapen kunde också nedläggas för att fungera som ett slags minnesmärke över den dödes liv och karaktär (Kaliff 1992: 107; 1997: 22; Parker Pearson 2000: 7).

Gravritualen kan även ha fortsatt efter själva begravningen. Tron på att den döde levde kvar i graven eller kom tillbaka vid vissa tillfällen kan mycket väl existerat. Detta ledde säkert till att de efterlevande hade minneshögtider eller lade ner offergåvor vid graven på dessa speciella tillfällen (Kaliff 1997: 22). Denna form av ritual kan liknas vid det som kristna gör idag under Allhelgona helgen eller när de lägger blommor på en släktings grav.

Även gravskicket kan vara en gravritual i sig. Att man kremerar den döde på ett gravbål ses som en koppling till dyrkandet av solen. Brännandet av den döde kan vara ett sätt för själen att bli en del av eller få del av solens livgivande kraft. Det som hjälper den avlidnes själ att bli sammanförd med solen är då gravbålet. Elden symboliserar då solen. Solen och elden har också ett samband med fruktbarhet, återväxt och återfödelse. Solen kan därför ses som en slags symbol för återfödelse (dag/natt eller sommar/vinter). Solen skänker liv till växter och djur under våren efter att vintern är över, detta kan ses som en slags återfödelse. Man kan koppla detta till människans liv också. Döden är som vintern men när kroppen dör fortsätter själen att leva vidare, kanske i en ny kropp. Detta kan också knytas till jordbrukscykeln som också påverkade gravritualen under järnåldern (Kaliff 1997: 74f.).

De kläder som den döde hade på sig i graven var något som de efterlevande styrde. Genom att studera den dödes dräkt kan man möjligen belysa vad de efterlevande tolkade som den dödes personliga "stil" eller vad denne föredrog att bära (Parker Pearson 2000: 9).

Även gravgåvorna och maten som den döde fick med sig brändes. Detta kan vara så att man trodde att genom brännandet av maten och föremålen så "förändligades" dessa så att de skulle kunna följa med den dödes själ till dödsriket (Kaliff 1992: 115f.).

Efter själva bränningen av den döde tog man hand om benen som var kvar. Under äldre järnåldern finner man sällan hela benmaterialet från den döde i graven. Kanske var det så att man lade ner benen som en mer symbolisk sak. Det verkar som om att man ansåg att dessa ben inte representerade *hela* människan utan bara en viss del av honom eller henne. Därför var det kanske inte så viktigt att alla ben fanns med i graven. Dock verkar det som att benen har varit en viktig del i begravningsritualen men det räckte bara med att man endast använde en del av dem i själva graven (Kaliff 1997: 68f.).

Det verkade som att man delade upp benen i mindre partier. Detta kan ha varit en fortsättning på bränningen och förstörelsen av kroppen på bålet. Skälet till detta kan ha varit att man var rädd för att den döde skulle komma tillbaka till sin gamla kropp och använda den

som boning, som en slags gengångare. Detta verkar också ha varit en viktig del i gravritualen (Kaliff 1997: 70f.).

Offer kan även ha varit en del av begravningsritualen. Man offrade till de döda förfäderna för att upprätthålla en slags kontakt med dem. Man offrade då man begravde den döde, antingen lade man offret på bålet tillsammans med den döde så att även detta omvandlades och kunde följa den döde till eftervärlden. Eller så lades det i graven med den döde i krukor eller andra slags behållare. (Kaliff 1997: 73ff.).

Vissa gravgåvor kan ha varit som mindre former av de stora offer som nedlades i våtmarker som mossar och sjöar (Helgesson 2002: 27). Den döde hade kanske låtit ordna så att delar av hans gravgåvor lades ner som offer till högre makter för att ära dem.

Att man fortsatte att offra och/eller hålla minnesfester vid graven gav en känsla av samvaro med de döda förfäderna som var både spännande och mystisk (Kaliff 1997: 73ff.).

Kremeringen kunde också betraktas som ett offer. Dock är det inte den levande människan som offras utan dennes jordiska kvarlevor. Denna ritual kan ha varit ett sätt för att föra över en del av den mänskliga livskraften i den döde till marken, det omgivande landskapet och de efterlevande. Man ansåg att människans offer var nödvändiga för att upprätthålla både naturens kretslopp och det mänskliga livet (Kaliff 1997: 77).

Kremeringen användes även som ett sätt att förhindra en långsam förruttnelse av kroppen som man trodde var skadligt för den avlidnes själ (Kaliff 1997: 80).

De olika skäl till att man använde sig av begravningsritualer var många och de fyllde både en praktisk och känslomässig funktion och man kan klart läsa vilka intentioner som de efterlevande hade med dessa gravritualer.

Ritualen och andra former av hinder, exempelvis fysiska, skulle hindra den döde från att gå igen och störa de efterlevande och skapa oro och kaos. Man kunde också med ritualer se till så att den döde inte skapar något obehag för de efterlevande. Man trodde att den döde blev en ande vars välbefinnande var beroende av de efterlevande släktingarnas olika ritualer och omsorger kring dennes grav som till exempel offer.

Vissa begravningsritualer frigjorde även den dödes själ och underlättade resan till dödsriket eller till en eventuell återfödelse. I detta fall kunde även gravgåvorna vara till hjälp. Vissa av dem ansågs ha en speciell symbolisk kraft som hjälpte den dödes själ att komma till dödsriket. Om återfödelse inte skedde så ordnade man genom begravningsritualerna ett boende till den döde genom en grav eller genom att bevara eller balsamera kroppen på olika vis. Man kunde också skapa en kultplats eller förstärka en redan existerande genom att tillföra

rester från den döde som exempelvis ben. Detta också för att tillföra den dödes själ lugn och omtanke (Kaliff 1997: 79; Parker Pearson 2000: 7).

Olika ställningar som man begravde den döde i var också en del av begravningsritualen. Hockerställningen exempelvis har man trott vara en slags symbolisk fosterställning och att man har sett detta som en slags förberedelse inför en ny födelse. Man kan också ha gjort så för att säkra en snabb och säker återfödelse genom att just placera den döde i just fosterställning i graven (Kaliff 1997: 80).

Gravgåvornas del i begravningsritualen var även stor. Deras syften var även många. Föremålet kanske skulle användas av den döde i efterlivet (detta kunde gälla både födoämnen, föremål och redskap) eller hjälpa denne till ett dödsrike.

Nedlagd keramik kan ha innehållit mat och liknande, detta kan ha varit rester från en minnes måltid eller ett gravöl som sedan nedlagts i graven eller så kan det ha varit mat som nedlagts enkom för den dödes skull eftersom man trodde att denne var i precis lika stort behov av mat som de levande var (Kaliff 1992: 107f.). Maten kan också ha nedlagts för att fungera som gåvor som var viktiga i en slags övergångsfas för att komma till dödsriket, ungefär som Karonsmynten i grekisk tro. Man kunde även nedlägga maten som ett tecken på den dödes status, detta var då mat som hade en speciell innebörd eller en rituell betydelse (Kaliff 1992: 115f.).

Även kan det ha varit att man trodde att dessa föremål, liksom den dödes kvarlevor, stod för den dödes jordiska skepnad och det som denne gjort när han eller hon levde. Därför måste dessa föremål ”bindas” till jorden för att ytterligare underlätta själens frigörelse från kroppen till dödsriket. Det kunde också vara så att den döde ibland inte ville ha så många föremål med sig i graven eftersom han eller hon trodde att alla dessa föremål skulle komma att binda själen till jorden och hindra den från att komma till dödsriket (Kaliff 1992: 105).

Likaså kan man ha offrat föremål till den dödes ära och för att visa dennes status samt att man även kan ha nyttjat dem i begravningsritualen. Det kunde även vara så att de föremål som lagts ner i graven helt enkelt bara skulle visa vilken social status den döde och de efterlevande släktingarna hade. Men gåvorna kunde även visa att den döde fortfarande var en del av de levandes värld. Som ett slags arv som den döde lämnat efter sig själv.

Gravgåvors symbolik kan ses i bland annat vilka föremål som finns i mans - respektive kvinnogravar. På Simris finns mansgravar (exempel 41 & 54) som är rika i vapen och andra perstige föremål. I vissa kvinnogravar (exempel 47 & 100) finns dräktsmycken, importföremål och ädelmetaller. Dessa gåvor visar inte bara konstllhörighet utan kan möjligtvis även visa

kopplingar mellan gravarna genom rikedom i form av släktskap eller social status (Helgesson 2002: 30).

Man trodde också att vissa föremål hade en inneboende symbolisk – och andlig kraft som skulle hjälpa den döde i efterlivet och ge honom/henne mer kraft. De kunde även hjälpa den döde att få en god återfödelse eller en bra tillvaro i dödsriket. Föremålen kunde även agera som offer i en nyetablerad kult av den döde själv eller i en redan existerande förfäderskult (Kaliff 1992: 105; 1992: 108; 1997: 98).

Gravgåvorna kunde även vara könsindikerande. De tros ha haft en väldigt komplex innebörd som inte bara markerade direkt kön men också något som visade på det manliga och kvinnliga i tillvaron helt generellt men också vara ett uttryck för fruktbarhet och återfödelse.

Typiska föremål som till exempel sytillbehör eller smedsverktyg behövde heller inte visa på att den döde varit sömmerska eller smed utan kunde även vara en metafor för mytologiska motiv. Det behöver alltså inte vara nödvändigt att exempelvis kvinnliga föremål automatiskt markerar den dödes kön utan de kan vara förknippade med det kvinnliga i kulten eller i myten (Kaliff 1997: 100).

Vissa gravgåvor kunde signalera något särskilt. Färgen på en sköld kunde till exempel vara något som visar tillhörighet eller liknande eftersom färgerna kunde representera den dödes familjs färger eller färgerna som tillhörde en härskare (Kaliff, 1992: 113.). Skölden, exempelvis, kan också ha kopplats till en gudom eller liknande, som till exempel fruktbarhetsguden Ull eller som en symbol för solskivan. I och med detta kan skölden ha setts som något som kom att beskydda den döde eller något som gett den dödes själ en livgivande kraft (Kaliff 1992: 113).

Kombinationer av gravgåvor kan med största säkerhet ge en bild av vilken social rang den döde hade. Gravar med vapenutrustningar i kombination med andra prestigeföremål kan vara hövdingar gravar. De gravar som endast innehåller vapenutrustningar kan ha varit gravar som tillhört hövdingens hirdmän som stod under hövdingen i rang (Helgesson 2002: 29).

Man kunde också använda gravgåvorna som ett medel till att låta den döde uppnå en ålder och position som var tänkt för honom eller henne i livet. Man ville markera den värdighet som följde med en grupp eller en släkt. Det finns också en möjlighet att gravgåvor av hög kvalitet kunde hjälpa till att ge den döde en hög position i efterlivet. Det kanske var så att den som redan uppnått en god status inte behövde dessa gåvor på samma vis (Kaliff 1997: 100f.). Kanske är det så att de rika gravar och gåvorna i dem som vi tror tillhör en mäktig hövding eller drottning kanske helt enkelt bara är hjälpredor till den döde som inte nått sin fulla status i livet men som kanske kunde göra det efter döden.

Ibland har man funnit boplatsmaterial i gravar och detta tros ha varit en del av en begravningsritual som haft som funktion att genom boplatsmaterialet visa den döde att han/hon inte längre hade någon funktion i de levandes värld. Det fanns inget kvar att återvända till för den döde. Detta tillsammans med rester från kroppen kunde då låsa den döde till gravfältet. Det blev en sorts "jordfästning" när man gjorde detta. Man trodde nämligen att kroppens kraft fanns kvar i den dödes benrester och när man placerade den dödes kvarlevor omslutna av delar där den döde levt och verkat så hjälpte detta till att separera själsegenskaperna och krafterna som hörde samman med den dödes kropp (Kaliff 1997: 104).

Både graven och begravningen är något mer än något materiellt. Begravningen är något som formats av ideologiska idéer, det är ett personligt och känslomässigt farväl från en älskad person och det är även en viktig religiös händelse (Diinhoff 1997: 111).

Förfädersdyrkan var säkert en viktig del av järnålderns samhälle. Förfäderna var en länk mellan behoven i den fysiska världen och gudarnas värld eller naturens krafter. För att säkerställa samhället var man tvungen att hålla detta band starkt. Därför var begravningen så viktig. Genom denna kunde den döde lämna de levandes värld och inträda i förfädernas. Ritualerna säkerställde en ordentlig övergång mellan dessa världar. Det var också viktigt att förstärka och upprätthålla dessa band mellan levande och döda. Kontakten med förfäderna gav kulturell identitet och säkrade rätten för en grupp i samhället att äga och använda land (Diinhoff 1997: 115).

Här ser vi alltså, genom denna diskussion, att både funktioner och intentioner med gravritualerna. De flesta funktioner var praktiska som att man exempelvis brände kroppen av hygieniska skäl men intentionerna bakom detta var till exempel religiösa skäl som att hjälpa den dödes själ att frigöras från kroppen. Enligt mig så hänger dessa två begrepp ihop och de är lika viktiga att ta i beaktande för att kunna förstå och tolka dessa olika ritualer men också för att kunna bringa dem till liv och för att kunna förstå innebörden av dem för de människor som nyttjade dem.

4. Analys

4.1. Avspeglingar av funktioner och intentioner i gravgåvorna.

Det finns en del olika sätt att gå tillväga för att försöka få fram hur dåtida människor tänkte genom att studera det arkeologiska materialet och en arkeologisk site. En post-processuell arkeolog som har arbetat på ett vis så att en mer känslomässig bild av arkeologin kommer fram är Ian Hodder. När han 1999 grävde i Catalhöyük i Turkiet angrep han platsen på ett sätt som gjorde det möjligt att ta till vara på dels vad de grävande arkeologerna upplevde och vad de dåtida människorna kunde tänkt och känt. Hodder lät sina medarbetare föra videodagböcker samt att skriva ner sina egna tolkningar då de grävde och han tog även in olika specialisters åsikter samt de åsikter och tankar som lokalbefolkningen och besökare hade om platsen för att få fram en mer levande bild av platsen och människorna som levde där (Renfrew, 2004: 46). Detta är ett sätt att angripa ett arkeologiskt material och jag har själv använt mig av bland annat egna tolkningar så som Hodder gjorde när jag studerat materialet från Simris.

Jag har valt att studera järnålderssamhället för att komma fram till hur människorna möjligen tänkte och kände när det gäller gravarna. Jag kommer att studera fenomen som makt, hierarki, prestigevaror, centralitet och regionalitet. Så att jag kan applicera samhällets struktur på gravarna och se vad jag kan komma fram till.

Makten fanns hos dem eller den som var ledande inom ett visst fält som till exempel med vapenmakt, personlig karisma eller liknande. De styrande kan utgöras av en ensam person, en släkt, ett råd eller liknande. Slakten eller rådet är sedan knutet till en ledande person som till exempel en hövding eller en kung.

Makten tar sitt uttryck på många vis men inom det materiella så finns det prestigevaror, monument eller gravar. Gravarna kan ha varit ett slags media för att uttrycka makt. Om det nu är en släkt som styr ett samhälle och den ledande personen inom slakten dör så kanske man fortsatte att manifesteras dennes makt genom graven. Man lade kanske ner rika gravgåvor som vapen för att markera detta. Bara för att denna person avlidit behöver inte betyda att han förlorat sin makt och ej heller att *slakten* gjort det. Kanske lade de efterlevande ner vapen och andra statussymboler i graven för att manifesteras sin makt genom den döde och visa att trots att denne ledande figur var död så betyder det inte att den efterlevande slakten kommer att förlora sin makt. Graven kanske var en slags markering till de underlydande i samhället att de

styrande fortfarande var en kraft att räkna med eftersom graven var så rik och fylld av statusbärande symboler (Helgesson 2002: 9f.).

I och med att det inte fanns något direkt utvecklat skattsystem, i våra mått mätt, under järnåldern så kunde ledarna/kungarna inte själva försörja en egen armé. Därför sökte de stöd från den rika och jordägande klassen som kom fram under denna tid. Mycket av makten både politiskt och militärt kom därför att ligga hos dessa ”adelsmän”. Då kom det självklart att utvecklas ett slags beroendeförhållande mellan dessa och ledaren (Helgesson 2002:10).

Detta kan man kanske också applicera på gravarna. Vapen var inte något som alla hade men man behövde inte vara kunglig eller ha högst rang av alla för att få det med sig i graven. En högt stående ”adelsman” som stod nära kungen/hövdingen kunde mycket väl begravas med vapen för att kanske visa hans ställning. En stor ära skulle det säkert självklart vara om vapnen som nedlades i graven var en direkt gåva från härskaren själv. Kanske detta gjordes för att visa tacksamhet mot den dödes familj och den döde själv men också för att genom denna fina gåva, ära och status som den gav familjen ”muta” dessa att fortsätta vara lojala mot denna härskare. Detta eftersom härskaren ju var så beroende av deras rikedom för vapenmaktens skull.

Vissa stammar slog sig säkerligen samman på grund av en inbördes konkurrens mellan andra stamförbund. Behovet av vapenmakt ökade då säkerligen och även då behovet av att visa sin styrka och rikedom på olika vis och detta sammanhang kan gravarna ha varit mycket viktiga. Stora rika gravfält med vapen som gravgåvor som exempelvis Simris gravfältet i Skåne kan ha varit ett sätt för olika stamsamhällen att manifestera sin styrka, rikedom, makt och organiserings möjligheter till att åstadkomma något så stort. Om man har ett starkt sammanhållet samhälle så har man också möjlighet till att lägga ner tid, rikedomar och engagemang i begravandet av sina döda (Helgesson 2002: 10f.). Att nedlägga vapen som gravgåvor kan säkert också varit ett sätt för de efterlevande i samhället att uttrycka sin makt för potentiella fiender genom signalerna som framkommer när man gravlägger den döde. Säkerligen var hövdingar från grannbyarna där på begravningen och kunde på detta vis se all den rikedom och prakt som fanns i samband med gravläggningen.

För att etablera sin makt och status är det, enligt mig, mycket viktigt att de flesta faktorer i samhället genomsyras av bevis på makt. Gravarna är även inräknade i detta. Att lägga ner tid, arbete och rikedomar på att skapa rika gravar och gravfält gav säkert ett intryck av att man har rikedomar och ett så pass strukturerat samhälle så att det fungerar att skapa det. Detta uttrycker i sin tur makt och stabilitet både med hjälp av de levande och de döda.

En grav från gravfältet att ta som ett exempel på en sådan företeelse i samhället kan vara grav nr 41 på min lista. Vapengraven är från äldre romersk järnålder. Den innehåller ett tveeggat svärd, spjut – och lansspetsar, samt sporrar. Denna vapenuppsättning tyder på att den gravlagde säkerligen har varit både rik och mäktig.

Svärdet visar på detta eftersom svärd inte tillhörde alla krigares utrustning på grund av att det var både dyrt och svårt att tillverka dem. Samma sak kan man nästan säga om sporrarna.

Att vara ryttare var också ovanligt i detta samhälle. Detta eftersom hästen inte var ett nyttodjur utan mer av ett statusdjur som man införskaffade för att använda som riddjur av de rika under strider eller jakturer (Helgesson 2002: 32).

Skölden av organiskt material som man också hittade i graven som varit målad i rött och blått är den enda i sitt slag på hela gravfältet. Kanske var denna grav en hövdingagrav? Graven var ju anlagd i en tråkista som var unik för hela gravfältet. Då kanske det kan ha varit en hövding som legat begravd här. Kanske har det legat ett hövdingasäte i närheten som kan kopplas till just denna grav? Då kanske resten av mansgravarna med vapen på gravfältet kan ha varit hövdingens krigare som begravts på samma plats kanske för att visa tacksamhet från hövdingens sida för god och trogen tjänst och för att visa lojalitet mellan släkterna till dessa gravlagda människor. Denna plats kan också ha varit något som ingjutit stolthet i de efterlevande över sina förfäder och även en plats att gå till för att sörja och hedra sina döda så som våra kyrkogårdar är för oss idag (Helgesson 2002: 11).

Hierarkin var även en viktig del av samhället under järnåldern. Denna kunde ses mellan olika bebyggelser och olika funktionärer i samhället. Dessa olika samhällsfunktionärer var många i både de övre och nedre sociala skikten. Kungen eller någon annan form av ledare var alltid högst, under denne fanns underkungar/hövdingar, ämbetsmän, lagmän, militära befäl, krigare, kultledare, fria bönder, hantverkare och slavar. Alla dessa människor var knutna till samhället på ett eget vis på grund av sin placering i hierarkin (Helgesson, 2002: 12ff.).

Hur kan då detta knytas till gravarna? Enligt mig kan hierarkin appliceras på gravarna på samma sätt som det existerar i samhället. Genom gravarna kan man nämligen även uttrycka hierarkisk ordning. Hur den döde gravlagts, vilka gåvor denne har fått med sig i graven, gravens placering och liknande kan alla påvisa hierarkin i samhället och att den även gällde ända in i döden. Allt detta återknyter till den dödes rang i livet.

48 % av de vuxna männen var begravda med vapen under 300-talet och 400-talet i England. Detta kan visa på en selektiv handling som rit. Men det är också relativt omöjligt att alla dessa män representerar en social elit. Under 500-talet sjunker antalet vapengravar till 23 %. Här kan det vara möjligt att eliten representeras av vapengravar (Härke, 1997: 119.).

Vapengravarna på Simrisgravfältet är totalt sex stycken medan resten av gravarna innehåller en annan form av rikedom. Just varför det var så kan mycket väl vara av hierarkiska skäl. Det fanns endast ett fåtal personer som hade den höga statusen som gjorde att de förlänades vapen som gravgåvor. Av totalt 40 gravar från romersk järnålder är det alltså endast sex stycken gravar som innehåller vapen. Det är en mycket liten del. Detta kan visa på att det fanns en liten men stark elit som antingen bar vapen i livet eller som hade vapen som ett slags bevis på sin höga rang och att deras makt och klasstillhörighet manifesterades genom vapen. Just därför fick dessa individer med sig vapen i graven när de begravdes. Grav nr. 41 betraktas som en av de rikaste på hela gravfältet. Den innehöll bland annat ett tveeggat svärd, spjut- och lansspetsar och sporrar. Det fanns även en sköld som var tillverkad av något organiskt material och som var utan sköldbuckla eller ett handtag av metall. Denna var målad i blått och även i rött. Det kan även sägas att denna sköld var den enda av sitt slag på hela det undersökta gravfältet. Alltså kan vapen som svärd och lansar ha varit ett sätt för den döde att låta understryka sin rang och rikedom även efter döden. Men kanske gjordes detta även för att de efterlevande skulle ha någon slags markering på var de befann sig i hierarkin genom en släktings rika vapengrav. Det finns också olika vapen i olika gravar och även detta kan visa på en form av uppdelning även inom själva elitklasserna.

När det gäller gravgåvorna är det mest logiskt för mig att desto fler värdefulla föremål man hade med sig i graven desto rikare och säkerligen av högre rang var man. När det gäller vapnen var säkerligen svärdet en symbol för status och hög rang i hierarkin precis som det var en symbol för makt (se ovan). De som hade svärd som gravgåvor kan säkerligen ha varit stamledare, kungar eller militära befälhavare, alla med hög status. Denna status ville säkerligen de efterlevande att den skulle synas även i dödsriket/efterlivet. En rik grav ger för det mesta status och markerar en placering högt upp i hierarkin både till den döde och dennes efterlevande.

Svärd är tämligen sällsynta bland gravgåvorna. Kanske detta var en allmän uppfattning runt om i landet att svärdet förde en speciell status med sig. Ett förslag som jag har är att alla kanske inte ägde ett svärd, kanske eftersom det tog lång tid att tillverka det och det behövdes också mycket material för det. Detta gjorde att svärdet blev något exklusivt som inte fanns i varje krigares arsenal. Det var kanske så att den som inte var tillräckligt rik eller var en ”riktig” krigare nöjde sig med lans, spjut och sköld (Wikborg 1998: 41). I och med detta så kanske de som blev gravlagda med svärd var mycket förmögna eller blev hedrade av de levande genom att dessa lade ner ett svärd som gåva för att den döde utträttat stora ting i sitt liv.

Andra vapen finns också i de vapengravar som finns på Simrisgravfältet, sköld och spjut/lans finns med i vissa, likaså svärdet. Detta kan kanske tyda på, som ovan nämnt, att de gravlagda varit mycket rika och hade hög status.

I södra Sverige under den äldre romerska järnåldern domineras vapengravarna av lans - eller spjutspetsar, under den yngre perioden är det mer sammansatta utrustningar som gäller (Björk 2005: 126). Vilka vapen de levande har valt att lägga ner i graven anser jag avspeglar deras miljö och situation just då. Kanske var det så att de efterlevande nedlade sådana vapenuppsättningar för att de trodde att den döde skulle komma att fortsätta att behöva försvara sig även efter döden. Man kan även vända på det och tolka det som om att det var fredligt i områdena under denna period och att det var just därför som man kunde undvara sådana dyrbara vapen. Det är omöjligt att säga vilket som stämmer.

Varför nedlade man då vapen i gravarna? Anledningen kanske var för att man betraktade dem endast som status symboler. Vapen var dyra och det var inte vem som helst som kunde äga ett svärd till exempel. Det var kanske ett sätt för de efterlevande att visa sin makt och status och att de faktiskt hade en släkting som var så pass betydelsefull att han eller hon gravlades med vapen.

Vad gäller övriga gravgåvor var metall säkerligen en självklar statussymbol, guld i synnerhet. Att få med sig sådana gåvor i graven signalerade tydligt rang och välstånd.

Att dessa föremål som var så värdefulla lades ner av de efterlevande är inte särskilt underligt anser jag. Man har säkert gjort allt för att påpeka för andra, må vara konkurrenter, fiender eller vänner, att man var av god börd och stod högt i hierarkin i samhället. Gravar var ett mycket gott sätt att få fram detta meddelande på, kosta vad det kosta ville säkerligen. Ju mer man manifesterar sin makt och sin rang desto mer påtaglig blir den. Därför gjorde man allt man kunde med alla medel som fanns för att praktisera denna metod och gravarna var inget undantag.

Något som också var en del av järnålderssamhället var centralplatser av olika slag. Centralt är något som tillhör eller avser ett centrum exempelvis om det finns speciella funktioner som är knutna dit. Under järnåldern hade man flera centrala platser och maktbasen fanns på storgods och landsbygden där det fanns så kallade kungsgårdar som kungen reste mellan. Detta var en företeelse i exempelvis Frankerriket men även i Mälardalen i Sverige.

I Skandinavien var det olika boplatser som fungerade som centralplatser; exempelvis stormansgårdar eller handels – och hantverksplatser. Politiska, sociala, religiösa och ekonomiska förhållanden bidrog till framväxten och strukturerandet av centralplatser. Det fanns även centrala personer för det vanliga folket som exempelvis härskaren eller en ledare

inom kulten. Också kultplatser som offermossar var centralt för folket under järnåldern. Likaså var funktioner som exempelvis religion eller försvar också centralt (Helgesson 2002: 14f.).

Kanske man även kan räkna gravar och gravfält som en sorts centralplatser. De efterlevande kunde möjligtvis ha sett på gravarna som någonting som band dem samman med dödsriket, som säkerligen också måste ha varit en centralplats för dessa människor, levande som döda. Just därför kanske de efterlevande såg till att gravarna blev respekterade och fint utförda, inte bara ovan mark utan även under där den döde vilade. Om så är fallet borde självklart de vackra gravgåvorna räknas in.

Gravfältet i sin helhet har haft, enligt min uppfattning, en stor betydelse för de efterlevande, både som en centralplats som återknöt dem till de avlidna släktingarna och vännerna men även som en fast central punkt i samhället som alltid funnits där genom generationer. Här kan man återknyta till två arkeologers tankar om landskapet, Tilley och Nilsson. Tilleys gör försök att ge en mer levande bild av landskapet i sin bok "A phenomenology of landscape" genom att undersöka varför speciella platser i landskapet valdes för att resa monument på genom ett fenomenologiskt synsätt (Tilley, 1994: 1f.). Fenomenologiskt synsätt och tolkande har sin utgångspunkt i hur människor upplever och förstår världen. Tilley använder ena metod i "A phenomenology of landscape". Han applicerar denna metod på landskapet och hur dåtidens människor uppfattade och tolkade landskapet runt omkring sig (Tilley, 1994: 11f.). En plats/landskap kan upplevas olika beroende på vem som upplever det. Platser är något som är en ständig del av den mänskliga upplevelsen (Tilley, 1994: 17f.). Behovet av att inrikta sig på känslor och tankar i detta fall är viktigt anser jag. Tilley använder fenomenologiska metoder för att nå fram till hur folk förr i världen uppfattade landskapet. Jag gör samma sak med materialet från Simris för att komma närmare vilka känslor och tankar som dåtidens människor hade bakom detta gravmaterial. Tilleys metod att försöka se skälen och tankarna bakom varför man valt en plats i landskapet för ett monument anser jag vara ett gott sätt att försöka få fram tankar och känslor som dåtidens människor haft. Om jag ska ta mitt eget material som exempel så kan enligt mig det vara så att människorna under järnåldern valde att fortsätta ha Simris som gravfält på grund av dess läge vid kusten, som säkerligen påverkat dem när det gällde valet av boplats, och att bo nära kusten har många människor valt att göra under många tider. Då är det säkerligen mer praktiskt att ha begravningsplatsen nära sin boplats kan man tänka. Eller så fortsatte man under järnåldern att bygga på det gravfält som redan använts under bronsåldern för att man ville hedra förfäderna och vara nära dem.

Nilsson studerar i sin avhandling ”Tingens och tankarnas landskap” hur människan under forntiden ”umgåtts” med naturen och påverkats av hur landskapet ser ut och förändras. Han tar bland annat upp hur människorna under stenåldern kan ha påverkats av att strandlinjen förändrats. Han återknyter till moderna fiskare och hur de uppfattar landskapet omkring sig idag. Nilsson försöker alltså att ta reda på hur människan uppfattat landskapet och hur dess förändringar påverkat dem genom att studera dåtidens människor och även återknyta till dagens människor (Nilsson, 2003: 197ff.). Här kan man se ett försök till att få fram vad människor känt och tänkt inför en förändring i landskapet. Detta är något som jag applicerar på Simrisgravfältet, hur det kan ha uppfattats av dåtidens människor och hur det påverkat dem. Det faktum att Simris nyttjats i flera generationer kan ha gjort denna plats till en viktig andlig och central plats för dessa järnåldersmänniskor med tanke på gravfältets nära kontakt och länk till och mellan de dödas och de levandes värld.

Det finns kanske en möjlighet att man såg på gravarna som den centrala plats i samhället som hade den allra närmaste kontakten med de döda, mytologin, gudarna och självklart dödsriket. På grund av detta ville man säkert att de gudomliga varelserna skulle se hur noga man var med gravarna som var ett av de ”medier” som låg närmast denna värld där gudarna levde. Möjligtvis var det så att eftersom man tog hand om sina världsliga centralplatser så som handelsplatser, storgårdar etc. så ville man också ta hand om de centralplatser som låg nära gudarna som kultplatser, offermossar eller i detta fall; gravarna. Man var säker på att lägga ner gravgåvor som inte bara hedrade den döde (som guld, vapen eller liknande) utan även hedrade denna plats som var så nära knuten till gudarna.

Inte bara centralplatser var viktiga i detta samhälle utan regionaliteten var också en viktig del av dessa människors liv. Det fanns regionala uppdelningar i samhället socialt, kulturellt, politiskt etc. Olika gränser fanns som till exempel obygdar, historiska gränser, kustlinjer eller öppet vatten. Regionalitet kunde även uttryckas i gravtraditioner (Helgesson 2002: 16f.).

Man kan kanske också se gravar och gravfält som en slags gräns mellan olika regioner i samhället. Kanske såg man de döda släktingarna som en del av de levandes samhälle fortfarande och att de då aktivt kunde hjälpa till att slå fast om byns/samhällets säkerhet och gränser. De begravda kunde möjligtvis ha betraktats som en slags ”förtrupp” för de levande, en hjälp från andra sidan att manifesteras gränserna. Att man då försåg de döda med vapen som gravgåvor har kanske sina rötter i dessa tankar att de kunde hjälpa till att försvara samhället mot inkräktare som var både levande och döda.

Det var möjligen också så att man visade sin regionala tillhörighet genom vilka gravgåvor man hade med sig i graven som till exempel vapen, dräkter, keramik eller smycken av olika

slag. Man ville vara säker på att det stod helt klart om vilken by eller vilket samhälle man tillhört i livet när man inträdde i dödsriket.

Detta var säkert lika viktigt för de sörjande som för de avlidna. Man lade säkerligen ner stor möda på att klargöra var man hade sina rötter både då man levde och efter det att man hade gått hädan.

Gravfältet kan också ha agerat som en slags gräns mellan samhällen och de döda kanske sågs som ett slags andligt skydd mot inkräktare. Här kan gravgåvorna ha varit mycket viktiga som ett sätt att markera vilken region man tillhört i livet, som ovan nämnt. Kanske kunde det även vara så att det fanns små regioner inom samhällena, alltså en slags hierarki som jag nämnt innan. Man använde kanske helt enkelt gravgåvor som en slags indikator på sin sociala status och makt inom sin region och det kunde säkert ha varit så att man såg gravgåvorna som en indikator även för vilken region/samhälle/by man tillhört i livet. Gravfältet och alla de begravda och deras gravgåvor tjänade alltså kanske som en större påvisande faktor på vilken regionsgräns man kommit till och vilken region som dessa människor tillhört en gång i livet, en viktig sak att veta säkerligen även i dödsriket.

Man kan applicera dessa tankar på vissa av olikheterna bland dessa gravar på gravfältet. Bland annat kan man se att gravskicket skiljer sig från vissa gravar till andra. Ibland är det inhumationer som är gravskicket och ibland är det kremering som är den valda begravningsformen. En tolkning är att detta kan vara en regional skillnad som framträder. Det kunde ha varit så att man kanske delade ett gravfält med en annan by. Samtidigt som man hade ett vänskapligt förhållande med varandra ville man kanske fortfarande markera vilken by man tillhörde genom att begrava sina döda på sitt speciella vis. Här kan man ta gravskicket som ett exempel. En by kanske praktiserade kremering medan en annan praktiserade inhumation och genom att hålla fast vid dessa traditioner så kunde man vara säker på att både levande och döda visste vilken by eller vilket samhälle man kom ifrån.

Man kunde också genom gravskicket uttrycka en social struktur som byggde på karaktärer som individernas olika rang eller rangskillnader inom familjen, släkten, samhället eller i samhällets administrativa del där också karaktärer som kön, ålder och yrke spelade en viktig roll (Bennet 1988: 73). Det kanske var så att ett visst gravskick talade om för alla vilken social status man hade, både i livet och i döden.

Något som sannolikt var väldigt viktigt i järnålderssamhället var utbytet av gåvor. Detta skedde mellan hög och låg men också mellan likar. Att ge sin like en gåva ledde till att man senare fick ta emot en liknande motgåva. Detta fenomen kallas recipitet. Om en person med hög rang gav en gåva till en person med låg så betydde det att givaren önskade lojalitet och

trohet i utbyte. Om det var vice versa var detta ett fint sätt för den av rang underlägsne givaren att be en mäktig person om hjälp och tjänster (Helgesson 2002: 25).

En möjlighet är att detta även kan ha gällt för gravgåvor. Exempelvis om en soldat ur en avliden hövding hird skänker en gåva till sin döde härskare i utbyte mot dennes beskydd och välvilja även i dödsriket. En kung skänkte kanske en av sina bästa män en vacker gravgåva för att denne skulle veta att hans lojalitet uppskattats och att den fortfarande skulle finnas även efter döden. Detta var säkerligen också ett bra sätt att få den dödes släktingar på sin sida.

Detta kunde ha varit något som fungerade som ett system av ”tjänster och gentjänster” som utvecklades inte bara mellan levande emellan utan också mellan levande och döda.

Även att lämna efter sig ett arv var viktigt under järnåldern. Speciellt viktigt måste det ha varit för dem som härskade. Att föra vidare makter, sättet att styra eller systemet till nästa generation var något som säkerligen var mycket viktigt. Genom att detta sker skapas en kontinuitet som vi arkeologer kan se i materialet (Helgesson 2002: 29).

Gravarna är ett fint tecken på just detta. Man kan se hur sättet att gravlägga sina döda förändrades genom tiderna och så även vilka gravgåvor man valde att ge den döde. Förändringar inom detta måste ha varit en känslig sak för människorna som levde när det precis hände, till exempel att en ny makthavare tar makten som har andra vanor och synsätt och sätter igång att förändra massor i samhället. Många kanske valde att hålla fast vid det gamla utav respekt för sina förfäders arv. De fortsatte då att lägga ner lansar istället för svärd i gravarna eller liknande. Andra brydde sig kanske inte lika mycket och ändrade sina vanor relativt snabbt och såg det möjligtvis mer som en modenyck än som ett hån mot förfäderna. Säkerligen är det därför som arkeologer ibland kan finna gravar som sticker ut lite extra i mängden just eftersom de efterlevande i detta fall hellre ville hålla kvar vid det gamla arvet än att ändra sig.

Gravfältet kunde också ses som ett arv, en tradition där generation efter generation gravlagts. Vikten av att upprätthålla detta måste ha varit stor. Även här kan man nämna gravskicket. Det kan ha varit en del av detta arv och denna tradition. Det finns som ovan nämnt olika gravskick från samma tidsperiod på Simris. Skälet till detta kan ha varit både sociala skillnader men kanske också ett försök inom olika familjer att bevara olika traditioner som just de höll fast vid. Det kanske kan vara sammankopplat med status, kön eller makt beroende på vilket gravskick som väljs men det viktigaste är att det faktiskt finns skillnader mellan gravskicken på gravfältet och detta kan visa på att en del av befolkningen ansåg att det gravskick som deras förfäder brukat fortfarande var det som var det rätta medan en annan del av befolkningen kanske inte brydde sig så mycket om just det utan ändrade gravskicket allt

eftersom och satte kanske vikten arvet på någon annan aspekt av gravfältet som kanske lokaliseringen eller det faktum att det fortsatte att brukas som begravningsplats. De kanske inte tyckte att gravskicket var ett viktigt arv och en viktig tradition att hålla kvar vid. Man tänkte kanske helt enkelt olika inom gruppen precis som vi gör idag.

Christopher Tilley och Michael Shanks tar i sin bok ”Social Theory and Archaeology” upp vikten av att uppmärksamma individen lika mycket som gruppen i samhället. Att arkeologer ska se till individen om vi ska kunna skapa en mer nyanserad bild av forntiden och om vi ska kunna göra ett försök att nå de tankar och känslor som människor i forntiden haft (Tilley, 1988: 61ff.). Här kan jag relatera till mina egna sätt att studera Simrisgravfältet. Jag vill ta tillvara tankar och känslor som de efterlevande haft då de begravde sina döda släktingar och vänner och då är det viktigt för mig att ta individen i beaktande mer än gruppen. Tilley och Shanks citerar Wheeler i sin bok då han säger att ”arkeologer inte gräver upp saker utan människor” (Tilley, 1988: 61). Detta håller jag verkligen med om och därför anser jag att det är så viktigt att ha detta i åtanke då man studerar ett arkeologiskt material.

Funktionen och intentionen med gravgåvor är något som kan sprida ljus över hur människor under järnåldern relaterade till gravar, döden och sina avlidna släktingar och vänner. Det kan kanske visa vilka gravgåvor som nedlades för vems skull och vad deras betydelse och funktion varit för den döde men också för de efterlevande.

Vapen som gravgåvor och deras funktion för både levande och döda kan exempelvis ha fungerat som en symbol för hur rik den döde varit eller hur hög status denne haft i livet. Man kan till exempel ta exemplet svärdet; de som begravdes med svärd var fria män, de som hade andra vapen var s.k. ”halvt fria” och de utan vapen var ofria (Härke 1997: 19). Här kan man säga att intentionen med vapnen i detta fall varit att visa vilken status den döde hade i livet. Samtidigt visar det också att dennes efterlevande hade samma status och att de en dag också säkert skulle komma att begravas med vapen så som ett svärd eller liknande.

Den direkta funktionen som vapen har i vanliga fall är oftast som militära/jakt eller försvarsredskap. Intentionen som man förmodligen hade när man nedlade dem som gravgåvor var att deras funktion skulle vara som symboler för den dödes och de efterlevandes status och rikedom. Vapnens funktion blir då annorlunda; från att vara redskap för våld så blev de symboler för den dödes rikedom (Härke 1997: 20).

Vapengravar är ihopkopplade med kön, det vill säga det manliga. Men de är inte kopplade till ålder, fysisk styrka, hälsa eller skador. När det gäller sår och skador så har det visats att individer som helt klart varit inblandade i strider och skadats av dem begravdes utan vapen medan individer som var för gamla, unga eller sjuka för att slåss begravdes med vapen (Härke

1997: 120). Här ser vi att funktionen med vapen återigen ändras från redskap för våld till symboler av något slag. Eftersom man lade ner vapen i gravar som tillhörde folk som inte kunde strida så är det mycket troligt att vapnens funktion blir att vara symboler. Intentionen bakom detta är oklar men det kanske är så att de var symboler för familjetillhörighet eller liknande.

Det verkar också som att man tog hänsyn till bland annat längd när man skulle begravas med vapen. Detta kan tyda på att vissa familjer begravde sina manliga medlemmar med vapen och att de gjorde det utefter individens möjlighet att slåss. Kopplingen med längden indikerar vilka dessa familjer var. Under det fjärde och femte århundradet var män med vapen överlag längre än de utan på gravfälten.

Den mest troliga bakgrunden till tidiga anglosaxiska vapengravsritualer kan därför bli funna i biologiska och etniska skillnader. Familjer med germanska rötter begravdes med vapen och brittiska familjer utan, även de i samma samhälle. Med andra ord så fungerade vapengravarna som en etnisk markering (Härke 1997: 120). Här är alltså både funktionen och intentionen med vapnen att de ska markera en etnisk tillhörighet för en grupp.

Vapen är redskap men också symboler för våld. Vapen kan även symbolisera mycket mer enligt många. Kanske lade man vapen i en smeds grav. Men 50 % av den manliga befolkningen i England kan inte ha haft detta yrke. Jakt har också en koppling till vapen men då borde det ha funnits mer bågskytte utrustning och mindre sköldar, yxor och svärd i gravarna. Vapen är alltså troligast symboler för verkligt och potentiellt våld och deras roll i riterna var att visa en bild av makt (Härke 1997: 120).

Vapengravar kan vara ett sätt att markera sin etniska tillhörighet, som ovan nämnt. Detta stärkte deras politiska och sociala status och detta var knutet till deras etniska identitet. Man uttryckte detta bl. a genom att nedlägga vapen i graven. Så man kan se att vapen användes på många olika sätt och som många olika symboler (Härke, 1997: 125.).

I de skandinaviska vapengravarna kan man se att majoriteten av vapenuppsättningarna inkluderar svärd. Enligt den information man har om kostnaderna investerade i vapentillverkningen så lades det dyraste vapnet ned i graven. Det var inte så viktigt att visa att den döde krigaren hade ett komplett set vapen i livet genom graven, det togs för givet att man visste det (Nørgård Jørgensen 1997: 156.). Här kan man se att det räckte med att nedlägga ett vapen för att det skulle räcka för folk att förstå att denne krigaren ändå hade ett helt set med vapen även om att man bara nedlade svärdet.

Gravgåvor lades även i graven för den dödes nöjes skull. Exempelvis jaktredskap, jakthundar, dryckesbägare, spelbrickor och liknande (Nørgård Jørgensen, 1997: 158.). I detta

fall så är föremålens funktion och intentionen med dessa helt enkelt vardaglig och ska tjäna ett syfte som källor till nöjen och fritidsintressen.

Vanligast på kontinenten är vapen som sköld, yxa och svärd i gravar som tillhör de vuxna och ungdomar. Man kan också se att svärd och yxor av olika slag finns i gravarna som tillhör män med kraftig kroppsbyggnad. Sköld, spjut och lans begravdes hos män med svagare kroppsbyggnad. Svärd och yxa hittas också med andra gravgåvor som speciellt markerar status. Storleken på vapnen är olika utefter vem som begravts med dem. Barn fick till exempel mindre spjut eller svärd. Vapnen fick alltså en ”personlig” storlek. Detta visar starkt på att vapnen var symboliska (Nørgård Jørgensen 1997: 160).

Kan man vara så säker på att samma objekt betydde samma sak eller en annorlunda sak inom det rituella? Detta påminner om att likhet i utseende eller material kan dölja viktiga skillnader i funktion, syfte och mening. Vi kan påvisa, exempelvis, att vissa grupper använde vapen som symboler i deras ritualer och vi kan också påvisa att denna grupp var en etnisk grupp som till exempel en elit. Men detta är inte det samma som att säga att vi vet vad symbolerna betydde eller varför de användes (Härke 1997: 192ff.). Vi kan självklart dra slutsatser, som kan vara möjliga, om varför man använde olika objekt och vilken symbolisk mening de hade och vilken funktion de spelade som gravgåvor eller en del i ritualen.

Man kan till exempel dra slutsatser om varför man vek ihop ett svärd och sedan lade det i en grav. Det kan ha varit att man såg de dödas värld som en spegelvänd bild av de levandes. Därför vek man kanske ihop svärdet, så att det blev en motsats till ett rakt svärd, för att det skulle kunna användas av den döde i dödsriket (Härke 1997: 24).

Jag finner att det är möjligt att komma åt funktioner, intentioner och framför allt känslor som ligger bakom tanken med gravgåvorna i järnåldersgravarna och belysa detta genom att studera det samhälle som fanns då dessa gravar skapades och genom att jämföra gravar och titta närmare på vad de innehåller. Genom att göra detta så är det möjligt att delvis få fram vad de efterlevande kanske tänkt och känt när de lade ner just det föremål som nu ligger i våra järnåldersgravar runt om i landet.

5. Resultat

5.1. Slutsatser

- Kan man genom att studera gåvorna i vapengravar komma det dåtida samhällets känslomässiga värderingar närmare?
- Hur kan man gå tillväga arkeologiskt för att få fram hur dåtidens människor tänkte och handlade?
- Vilka funktioner och intentioner avspeglas i gravgåvorna?

De slutsatser som jag har dragit genom arbetet med att besvara mina frågeställningar (se ovan) är att det finns en möjlighet att på ett vetenskapligt och arkeologiskt vis föra fram materialet i gravar ur en mer emotionell aspekt. Genom detta arbete har jag också kunnat koppla dem till de levande och deras sociala och religiösa delar av livet. Genom att jämföra gravarna på Simrisgravfältet har jag kunnat dra slutsatser om gravgåvornas funktioner, intentioner och kopplingar till de levande och döda.

Funktion och intention verkar ibland variera. Föremålens funktion i de levandes värld kanske försvinner helt som fyndet med det ihopvikta svärdet exempelvis. Men samtidigt finns det även en intention bakom som kanske att man ville hindra att någon annan skulle kunna använda det. Möjligtvis trodde man också att om man böjde svärdet så kunde det användas av den döde i dödsriket eftersom man såg dödsriket som en spegelvänd värld av de levandes.

Det finns många teorier om varför man placerat olika föremål i gravar under järnåldern och andra tider i människans historia. Eftersom vi inte har tillgång till skriftliga källor så måste vi som arkeologer helt enkelt spekulera om skälen.

Anledningen till att man lade ner gravgåvor kan vara att man ansåg att den döde skulle komma att behöva dessa föremål i dödsriket eller att han eller hon behövde dem till hjälp för att ta sig till dödsriket. Det kan också ha varit så att man ansåg att dessa föremål liksom den dödes kvarlevor stod för den dödes jordiska skepnad och hans eller hennes tillvaro, roll och funktion i livet. Därför måste dessa föremål ”bindas” till jorden för att ytterligare underlätta själens frigörelse från kroppen till dödsriket. Man kan också ha offrat dessa föremål till den dödes ära och för att visa dennes status samt att man även kan ha nyttjat dem i begravningsritualen. Gravgåvorna avspeglar en kombination av både funktioner och intentioner.

Dessa resonemang är jag kritisk till eftersom de koncentrerar skälen främst på den döde i sig och inte på de efterlevande. De ”traditionella” teorierna koncentrerar helt enkelt funktionerna av föremålen till den döde men jag anser att de efterlevande också är viktiga. Detta eftersom det är nödvändigt om man vill kunna levandegöra detta material så mycket som möjligt. Ett exempel värt att ta upp i detta sammanhang är det som jag tidigare nämnt gällande de sensationella fynd som till exempel Bockstensmannen eller Ötzi. Upptäckten av dessa skapade nyfikenhet över vad som egentligen dolde sig i huvudet på dessa människor men också vad som orsakade deras död. Om det var mord vilket skäl hade då gärningsmannen till att mörda offret? Här är även de efterlevande en viktig del i ekvationen om vi ska kunna komma närmare de tankar och intentioner som både den döde och de efterlevande haft.

Jag anser dock att man inte behöver vänta på att göra ett speciellt och spektakulärt fynd som dessa för att använda dessa tankar och metoder av arkeologin. Enligt min mening kan man även applicera dessa på ett annat mindre spektakulärt material för att levandegöra det och komma de efterlevande närmare. Detta har jag gjort ett försök med genom materialet från Simris.

Jag tror att en av de mest sannolika förklaringarna till att vapen lades ner i gravar är att de nedlagts för att de använts av den döde på ett eller annat vis när denne levde. Den alternativa tolkningen är att vapnet inte använts av den döde och att han aldrig ens stred med ett svärd eller en lans. Dessa vapen kanske nedlades som direkta status symboler för att de efterlevande ville visa hur rika de var så att de faktiskt kunde nedlägga så mycket värdefull metall i en grav. Då kan dessa vapen ha nedlagts för de efterlevandes skull för att visa deras egen status och deras möjligheter att arrangera en så påkostad begravning. Ur ett socialt och ett makt perspektiv så kan detta ha varit mycket värdefullt. Speciellt om den som avlidit varit en stor personlighet inom familjen eller i det sociala livet i samhället där de levde.

Ett annat skäl till att vapnen nedlagts i graven kan vara som en del av ett sorgearbete tror jag. Förmodligen så hade individerna i vapengravarna på Simris haft en familj med barn. För barnen så måste dessa vapen imponerat och ingett en känsla av beskydd och styrka. Kanske hjälpte det dem att tänka på att mor eller far hade med sig vapen till dödsriket och då kunde de också försvara sig om något hände dem. Denna känsla kan självfallet hjälpt de vuxna också.

Enligt vissa föreställningar under denna tid levde den döde kvar i graven – som så kallad högbo. Denna tro blev mycket vanlig under yngre järnålder, till exempel under vikingatiden. Jag tror att det kan finnas en koppling även mellan denna tro och att man nedlade vapen i graven med den döde. Möjligtvis var det så att man trodde att den döde skulle behöva försvara sig mot onda andar eller kanske gravplundrare eller liknande och då skulle vapen vara en

mycket bra hjälp. Detta kanske gjordes också för att försäkra de efterlevande om att den döde var säker i sin grav. Vem vet vad den avlidne skulle ha gjort om han eller hon inte känt sig säker eller nöjd i sin grav? Kanske denne hade gått igen och plågat de levande i sitt sökande efter ett nytt och säkrare ställe att ha som grav.

Vapnens alternativa syfte kan också ha varit som ett möjligt offer till en högre makt. Troligtvis var dessa ett slags betalningsmedel för den döde att erbjuda makterna för att få lov att komma in i dödsriket. Eller så finns möjligheten att de efterlevande försäkrade sig om att de högre makterna inte skulle straffa dem eftersom de inte hade lagt ner tillräckligt rika offergåvor till dem. Att lägga ner vapen kanske kan ha varit en verklig försäkran om att gudarna eller liknande inte skulle bli upprörda eftersom vapen och i synnerhet föremål av metall ansågs vara värdefullt.

Ett annat skäl till att vapnen har nedlagts i graven kan vara som ett slags minnesmärke över den dödes bedrifter eller dennes karaktär. Det var möjligen så att dessa vapen hade använts av den döde under en strid där han eller hon försvarade sin familj eller sitt samhälle. Om denne individ till och med stupade modigt i just denna strid eller gav sitt liv för en annan. Då måste självklart dessa vapen ha haft en stor symbolisk betydelse för de efterlevande släktingarna. Självklart skulle dessa följa med den döde i graven som ett bevis över vilken fin och modig människa denne var i livet. Man kanske till och med trodde att dessa vapen skulle visa även i dödsriket att den döde var tapper och att han eller hon hade dött med ära för att rädda andra. Om detta är fallet så måste det ha betytt oerhört mycket för de efterlevande att bevara detta minne på detta sätt och att föra det vidare till kommande generationer så att även dessa kunde vara stolta över sin förfaders bedrifter.

När det gäller de andra föremålen i gravarna så har dessa säkerligen också haft en stor betydelse för både den döde och de efterlevande. Dessa föremål kan ha varit personliga gåvor från släktingar och vänner.

Skälet till att man lade ner dessa ting kan också ha varit för att man trodde att den döde skulle komma att verkligen behöva dem i nästa liv. Detta kunde gälla både födoämnen som andra slags föremål och redskap. Man kanske också trodde att man genom att nedlägga dessa gravar "förandligade" dessa ting för att de lättare skulle följa med den döde till dödsriket.

Personligen tror jag att dessa föremål kan ha varit något som den avlidne hållit mycket kärt. Två fingerringar kan kanske ha varit ett par, att en har tillhört den döde och den andra har tillhört en släkting, vän eller kanske till och med en käresta eller make/maka. Dessa ringar kanske var en symbol för både trohet och kärlek och nedlades kanske för att den döde skulle veta att han eller hon fortfarande var ihågkommen och älskad. Det kanske också var på det

viset att ringarna lades ner som en slags hjälp för en efterlevande att gå vidare i sin sorg eller att försöka glömma bort det förflutna.

Kärl av olika metaller så som till exempel brons eller silver som blivit nedlagda i graven tror jag helt enkelt bara är en form av statussymbol. Detta föremål är importerat och därför har det säkert haft en högre status som föremål. Det är troligt att det nedlagts av de efterlevande som antingen en fin gåva till den döde eller som ett offer till en högre makt.

Andra övriga föremål som nedlagts i graven kan mycket väl också ha varit personliga ägodelar som den döde satte stort värde på i livet. Fibulor betingade säkerligen ett mycket stort värde både statusmässigt och materiellt. De nedlades säkerligen också utav samma skäl som bronskärl, för att visa rikedomen som den döde och dennes efterlevande hade.

Vissa gravar är rikare än andra, skälet till detta kan troligtvis ha varit att man helt enkelt inte hade råd att offra fler föremål av metall. Det kan också ha varit på det viset att man helt enkelt inte tyckte att den gravlagde var ”värd” fler vapen. Om han eller hon inte hade varit skicklig med vapen eller kanske till och med bett om att det inte skulle läggas ner många föremål i hans/hennes grav. Det kan ha varit så att denne har varit smed eller tillverkat vapen på något annat vis och fått med sig denna lansspets i graven eftersom han/hon tyckte speciellt mycket om den, att denne såg den som sitt finaste arbete. Vissa hantverkare brukar hålla fast vid ett föremål de tillverkat som är extra fint eller som har tillverkats under speciella omständigheter. Om detta är fallet så får genast denna lilla lansspets en helt annan innebörd och en större betydelse omkring sig. De efterlevande kunde säkerligen utan problem ha sålt det fina arbetet efter att den gravlagde dött men de valde att nedlägga föremålet i graven tillsammans med den döde av respekt och kärlek.

En grav som jag funnit extra intressant är grav nr 41 som innehöll ett tveeggat svärd, spjut- och lansspetsar och sporrar. Det fanns också en sköld i graven som var tillverkad av ett okänt organiskt material. Det fanns spår av röd och blå färg på den och det är den enda skölden av sitt slag på hela gravfältet.

Kombinationen av dessa vapen är något som gör att jag tror att det kan ha rört sig om en vapenutrustning för en ryttare. Detta med tanke på att det fanns sporrar nedlagda. Självklart behöver sporrarna inte betyda att den gravlagde var ryttare i ett kavalleri men det är dock mycket möjligt. Om den döde inte var ryttare så kan man undra varför sporrarna lades i graven. Skälen kan vara många, exempelvis som att den döde kanske red för sitt eget nöjes skull och inte var en krigare till häst. Sporrarna kanske var hans/hennes favoritföremål bland ryttarutrustningen. De var möjligen en uppskattad gåva eller något som denne arbetat mycket hårt för att få.

Vapnen som ligger i graven tror jag måste ha varit en mycket viktig del av den dödes liv. Eftersom det finns flera olika och att det finns både svärd och sköld så tror jag att denna individ förmodligen hade ett yrke där vapen var en mycket stor del av det hela. Det behöver inte nödvändigtvis betyda att han/hon var krigare i en här. Den gravlagde kunde mycket möjligt ha varit en livvakt åt en mäktig person i samhället. Kanske var han/hon en väldigt duktig och uppskattad i sitt yrke eftersom graven innehåller så många värdefulla föremål. Denna person fick troligen en mycket bekostad begravning av sin arbetsgivare som tack för många år av trogen tjänst.

Skölden och dess utformning och dekoration tycker jag är en mycket intressant del i graven. Detta eftersom det är den enda av sitt slag på hela det undersökta gravfältet och eftersom man kan se vilka färger den en gång hade. Detta kanske var en symbol för något som man gav som gravgåva till en person som gjort något speciellt eller som kanske hade en speciell position inom samhället. Det kan också ha varit en gåva från någon som stod den döde nära eller beundrade denne. Kanske en lärjunge eller en nära kamrat eller liknande som gått igenom mycket tillsammans med den gravlagde.

Färgerna på skölden kan säkerligen betyda något särskilt eller kanske är de bara till för dekoration. Men dessa färger kan mycket väl ha representerat något särskilt, kanske var det familjens färger eller färgerna som tillhörde en härskare. Denna sköld kanske hade nedlagts till den döde för att hedra denne för att han/hon hade gjort något speciellt och bra för makthavaren. Att bli visad en sådan ära måste ha varit oerhört fantastiskt för den dödes familj som säkerligen kom att associeras med sin släktings stora dåd och den ära som visades honom/henne. Skölden kan också ha nedlagts som ett slags beskydd som jag nämnt i kapitel 3. Skölden var en symbol för fruktbarhetsguden Ull men även en symbol för solskivan. I och med detta så kan skölden ha ansetts ha en beskyddande kraft som var bra för den dödes själ men den var också även livgivande och detta var även mycket bra och viktigt för den dödes själ.

De övriga föremålen i denna grav var: 58 spelbrickor, fyra kärl av keramik, en hartstättningsring och beslag (troligen till ett slags skrin), en djurfäll, tre pärlor av glas och en kniv. Spelbrickornas närvaro anser jag betyda att man säkerligen trodde att den döde skulle komma att använda detta i sitt andra liv. Han eller hon kanske tyckte extra mycket om att spela olika spel och detta var kanske en av den dödes favoritföremål. De fyra kärlen av keramik kan mycket väl ha innehållit mat av något slag. Man trodde säkert att, som ovan nämnt, att den döde skulle behöva maten i dödsriket. Det finns många olika teorier om varför man nedlade just mat i graven. För mig verkar det mest troligt att man lagt ner mat eftersom

att man trodde att den döde behövde den. Eller så kanske det var så att man lade ner den för att den döde inte skulle bli arg och känna att denne saknade något, detta kanske de efterlevande gjorde som ett slags skydd för sig själva. Kanske var maten också en slags symbol för status. Om man nedlade dyra matvaror i graven så visade detta att den döde levte väl och ätit gott men också även att familjen hade råd att undvara så fin mat för att lägga i en grav.

För mig verkar de traditionella synsätten mycket troliga och det är säkert så att en eller flera verkligen tillämpats av järnåldersmänniskorna. Men fortfarande är det bara saker som har med den döde att göra. Det är högst sannolikt att man nedlade mat också för de efterlevandes skull. Om det nu var så att man trodde att den döde verkligen bodde kvar i sin grav efter döden så var det viktigt för de levande att han/hon stannade kvar där och inte bestämde sig för att vandra omkring bland de levande, som jag nämnt ovan. Då tänkte man på att tillgodose alla behov som den döde skulle komma att ha, det vill säga bland annat behovet av mat. Jag kan tänka mig oron som de efterlevande kände för att deras avlidne släkting skulle gå igen. Risken var då möjlig att de skulle komma till deras by och föra med sig negativ energi som kanske skulle påverka deras hälsa, grödor och boskap. Därför anser jag att det var troligt att man var väldigt noga med att se till så att deras avlidne frände hade det som behövdes för att bo i sin grav. Det viktigaste syftet var att de inte skulle störa de levande. Möjligen var det så att man egentligen mest nedlade maten för sin egen skull än för den dödes. Troligen kände de efterlevande en stor rädsla för att den avlidne skulle spöka därför var man väldigt omsorgsfull med att binda denne till sin grav. Rimligtvis ville man säkert att ens döde släkting skulle må bra i sitt nästa liv och därför lade man ned mat i graven men det fanns säkert en tanke i bakhuvudet att man var tvungen att göra det, i ren självbevarelsedrift. Funktionen och intentionen med dessa handlingar var att binda de döda till gravarna och att blidka dem. Det var inte bara för att visa sorg och respekt som man gjorde det utan också av rent praktiska skäl.

I vissa gravar har man hittat vapen som varit förstörda eller på annat sätt omgjorda eller ändrade. Frågan är då varför man gjorde så, enligt mig kan detta vara för att de efterlevande helt enkelt var rädda för att den döde skulle skada dem med sitt svärd. Möjligen var det så att den döde inte var särskilt populär när denne levde och att man var rädd för eller tyckte illa om honom/henne. Detta ledde möjligen till att man inte ville utrusta graven med dyrbara föremål men utav respekt, tradition eller rädsla gjorde man det ändå. Man kunde också ha varit så rädd att man först tänkte strunta i att lägga ner svärdet helt och hållet i graven men fruktan för att den avlidne skulle ta illa upp och gå igen för det var kanske så stor att man istället

oskadliggjorde svärdet genom att vika ihop det. Då fick släktingen ha sitt svärd i graven men han/hon kunde i alla fall inte skada de efterlevande med det. Återigen kanske något som gjorts i ren självbevarelsedrift enkom för de levandes skull och inte för den dödes.

För mig speglar graven samhället som den skapades av. De människor som låg bakom begravningarna var tveklöst påverkade av det som skedde runt omkring dem. Deras religiösa tro, samhälle, sociala struktur och status påverkade hur de begravde sina döda och hur de begravdes själva. Människor påverkas av det som finns runt omkring dem. Detta har bland annat Björn Nilsson studerat i sin avhandling. Han studerade de materiella spåren efter och omkring människor i det förflutna, hur människan påverkats och påverkats av naturen. Även Christopher Tilley undersökte också människors intentioner bakom olika företeelser och föremål i landskapet. Detta kan man applicera på gravar och de ritualer som omger dem. Man kan se en påverkan av människors upplevelser som de får genom landskapet, samhället och den sociala miljö de lever i. Gravarna blir då, som sagt, en slags spegel av hur man levtt och hur det samhälle man levtt i sett ut.

Gravritualen, gravskicket och gravgåvorna kunde visa vad man varit för en slags person, vilken status man hade och hur man hade levtt. Man fortsätter att på ett eller annat vis skilja på människor och människor. Vissa blir begravda med vapen, andra utan men om alla varit lika inför döden så skulle man inte ha gjort någon skillnad på någon. Men det verkar som om man helt enkelt fortsätter att applicera de levandes normer och samhällsliv på de döda och deras gravar.

Syftet med ritualer och gravgåvor måste ha varit att man ville bevara något till eftervärlden, att man ville säga något. För de efterlevande och de som begravdes var detta lika viktigt. Ritualerna fanns till både för den döde (ex: att hjälpa dennes själ till eftervärlden) och för de efterlevande (ex: hjälp med sorgearbetet). Funktionerna och även intentionerna blev alltså ett sätt att både visa omsorg för den döde, men också att hjälpa de efterlevande. Gravgåvornas funktioner och intentioner kan visa på olika saker. Funktionerna kunde vara att gravgåvorna fungerade som symboler, att de visade på status, var könsindikerande, visade vilken familj man tillhört. Intentionerna med gravgåvorna låg övervägande hos de efterlevande att bestämma. Men som tidigare nämnts kan man inte utesluta att människor i livet själv bestämde hur deras begravningar skulle gå till. Detta är svårt att fastställa men jag kunde se att det möjligtvis funnits en koppling mellan funktionerna och intentionerna. De efterlevande lade helt enkelt kanske ner en gåva med intentionen att dess funktionella egenskaper skulle komma till hjälp för den döde.

Graven var som en slags spegel av samhället och hur man levde och vad man trodde och tänkte och den var till både för den döde och de efterlevande. På ett eller annat vis så kan vi som arkeologer finna tankarna och känslorna bakom dessa gravar och deras innehåll. Funktioner och intentioner i dessa gravar och deras föremål kan ses om man gör kopplingar mellan de levandes värld och de dödas. En grav kan mycket väl ha fungerat som ett rum för den döde att leva i, som en behållare för kroppen tills själen återvände eller som ett sätt att binda kroppen till jorden så att själen kan bli fri. Graven ses först och främst som något för den döde men samtidigt så är det de efterlevande som skapar den och som bestämmer hur den ska se ut och vad den ska innehålla. Deras tankar, känslor och trosuppfattningar gör graven till vad den är. Det är inte den döde som skapar sin egen grav utan dennes släktingar och vänner. Att få tillgång till det som de efterlevande kände och tänkte i samband med begravningen kan man enligt mig få genom att studera samhället runt omkring graven. Detta har utan tvekan påverkat hur graven kom att utformas. Visst är det svårt att få en god bild av ett samhälle bara genom arkeologiskt material men det har lyckats väldigt bra som många arkeologer har visat genom sitt arbete. Varför är det då så omöjligt att få fram vad gravarna betydde? Genom att vinkla sitt sätt att tänka och ha känslor och mänskliga tankar i bakhuvudet så är det fullt möjligt att komma fram till en möjlig tolkning genom att studera ett arkeologiskt material. Om man kan få fram en lämplig teori om hur en samhällsstruktur har kunnat se ut genom att studera krukor och pilspetsar tycker jag att det är fullt möjligt att få fram en lämplig teori om vad tankarna och känslorna bakom gravarna kan ha varit.

5.2. Sammanfattning

Totalt har jag studerat 40 gravar från Simrisgravfältet i Skåne. Jag har också jämfört och studerat både gravarna och deras innehåll med varandra. Jämförelserna mellan gravarna visar starkt att det funnits en grupp i samhället som haft en speciell position och/eller funktion. Detta kunde exempelvis vara hövdingar eller andra former av ledare eller personer som ingick i ett av samhällets högre skikt genom rikedom eller yrke. Skillnaderna i gravskicket och gåvorna visade också att det fanns skillnader i samhället. Detta kan alltså betyda att gravarna kan ha varit en slags spegelbild av de levandes samhälle. Eftersom man fortfarande verkade ta fasta på saker som till exempel social status.

Diskussionsdelen om funktioner och intentioner i ritualen visade på att begravningsritualens funktioner och intentioner funnits till både för de levande och för de

döda. Ritualernas syften var religiösa, att bevara kunskap, hjälpa de efterlevande med sin sorg, att hjälpa den dödes själ vidare med mera.

I analysen studerades gravarna ur olika synvinklar, till exempel en jämförelse och en applikation av olika faktorer i samhället (exempelvis makt, hierarki, status och regionalitet) på gravarna. Genom detta kom jag fram till att gravarna mycket möjligt kan återspegla de levandes samhälle fast på ett lite annorlunda eller spegelvänt sätt.

Gravgåvornas funktioner och intentioner studerades också och det som visades var att funktionerna kunde vara att gravgåvorna fungerade som exempelvis symboler och ett de intentioner som fanns med gravgåvorna var något som de efterlevande styrde över men det är fullt möjligt att få fram teorier om vad dessa intentioner kunde ha varit. Till exempel kunde de efterlevandes intentioner med gravgåvorna ha varit att de skulle skydda den döde från att komma till skada under resan till dödsriket eller att den döde själv skulle åstadkomma de efterlevande skada.

I mina egna slutsatser kom jag fram till att det finns en god möjlighet att få fram tankarna och känslorna bakom gravarna och gravgåvorna genom att använda sig av den metod jag praktiserat. Genom att studera och jämföra gravarna och deras gåvor med varandra och andra faktorer i samhället har jag kunnat komma fram till att man kan få fram en trovärdig teori om vad det skulle kunna vara för mänskliga tankar bakom dessa gravar genom att studera det arkeologiska materialet.

Genom att studera andra arkeologers arbete inom detta fält kunde jag applicera både deras och mina egna metoder på mitt material och på detta vis få en helt ny inblick i järnåldersgravarna på Simrisgravfältet.

Avslutningsvis vill jag säga att vi som arkeologer verkligen behöver beakta det mänskliga i materialet vi studerar. Genom att göra detta kan vi föra fram en hel värld som vi kan dela med oss av till våra medmänniskor, unga som gamla. Vi är en viktig del av samhället och det arbete vi gör kommer alltid att behövas och så länge som vi även räknar in våra förfäders känslor och tankar i ekvationen då kommer vår gåva till eftervärlden att inte bara vara en bit av historien men också en bit av mänskligheten i den.

6. Litteraturförteckning

- Bennet, A. 1988. Graven. Religiös och social symbol. I: Iregren, E., Jennbert, K. & Larsson, L. (red.) *Gravskick och gravdata. Rapport från arkeologidagarna 13 - 15 januari 1988*. Bloms Boktryckeri AB. Sverige. ISBN 91-970648-4-X
- Björk, T. 2005. *Skäran på bålet. Om den äldre järnålderns gravar i Skåne*. Tollarp. ISBN 91-89578-12-0
- Bradley, R. 2005. *Ritual and Domestic life in Prehistoric Europe*. The Cromwell Press, Trowbridge, Wiltshire, Storbritannien. ISBN 0-415-34551-0
- Diinhoff, S. 1997. The Custom of Sacrifice in Early Iron Age Burial Tradition. I: Kjeld Jensen, C & Höilund Nielsen, K (red.) *Burial & Society. The Chronological and Social Analysis of Archaeological Burial Data*. Alden Press. Oxford, England. ISBN 87 7288 686 2
- Habbe, P. 2005. *Att se och tänka med ritual. Kontrakterande ritualer i de isländska släktsagorna*. NAP. Lund. ISBN 91-89116-79-8
- Helgesson, B. 2002. *Järnålderns Skåne. Samhällen, Centra och Regioner*. Uppåkrastudier 5. Lund. ISBN 91-22-01961-8
- Härke, H. 1997. The Nature of Burial Data. I: Kjeld Jensen, C & Höilund Nielsen, K (red.) *Burial & Society. The Chronological and Social Analysis of Archaeological Burial Data*. Alden Press. Oxford, England. ISBN 87 7288 686 2
- Härke, H. 1997. Material Culture as Myth: Weapons in Anglo-Saxon Graves. I: Kjeld Jensen, C & Höilund Neilsen, K (red.) *Burial & Society. The Chronological and Social Analysis of Archaeological Burial Data*. Alden Press. Oxford, England. ISBN 87 7288 686 2
- Härke, H. 1997. Final Comments: Ritual, Symbolism and Social Inference. I: Kjeld Jensen, C & Höilund Neilsen, K (red.) *Burial & Society. The Chronological and Social Analysis of Archaeological Burial Data*. Alden Press. Oxford, England. ISBN 87 7288 686 2
- Kaliff, A. 1992. *Brandgravskick och föreställningsvärld*. Societas Archaeologica Upsaliensis. Uppsala. ISBN 91-506-0912-2
- Kaliff, A. 1997. *Grav och kultplats. Eskatologiska föreställningar under yngre bronsålder och äldre järnålder i Östergötland*. Uppsala. ISBN 91-506-1203-4

- Nicklasson, P. 1997. *Svärdet ljuger inte. Vapenfynd från äldre järnålder på Sveriges fastland*. Almqvist & Wiksell International. Stockholm. ISBN 91-2201751-8
- Nilsson, B. 2003. *Tigens och tankarnas landskap. Försök i naturumgägets arkeologi med exempel ur Blekinges och Smålands förflutna*. Almqvist och Wiksell International. Lund
- Nørgård Jørgensen, A. 1997. Scandinavian Military Equipment and the Weapon – Burial Rite, AD 530 – 800. I: Kjeld Jensen, C & Höilund Neilsen, K (red.) *Burial & Society. The Chronological and Social Analysis of Archaeological Burial Data*. Alden Press. Oxford, England. ISBN 87 7288 686 2
- Parker Pearson, M. 2000. *The Archaeology of Death and Burial*. Texas A&M University Press. USA. ISBN 0-89096-926-4
- Renfrew, C & Bahn, P. 2004. *Archaeology: Theories, methods and practice*. Thames & Hudson Ltd. London. ISBN 0 500 28441 5
- Stjernquist, B. 1955. *Simris. On Cultural Connections of Scania in the Roman Iron Age*. CWK Gleerups Förlag. Lund.
- Tilley, C. 1994. *A phenomenology of landscape*. Berg Publishers Limited. United Kingdom. ISBN 1 85973 076 0
- Tilley, C & Shanks, M. 1988. *Social Theory and Archaeology*. University of New Mexico Press. USA. ISBN 0-8263-1065-6
- Wikborg, J. 1998. Den äldre järnålderns vapengravar i Mälardalen – internationellt på det lokala planet. I: Andersson, K (red.) *Suionum Hinc Civitates. Nya undersökningar kring norra Mälardalens äldre järnålder*. Uppsala. ISBN 91-506-1320-0

